

hercegovina

VODIČ ZA ORGANIZACIJU I POSLOVANJE turističkog seoskog gazdinstva

Turistička zajednica HNK - HNŽ
Hercegovina-Neretva Canton
Tourist Board

Projekt/projekat:

**Razvoj ruralnog turizma u Hercegovačko-neretvanskoj županiji/Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Projekt/projekat financirala/finansirala Turistička zajednica HNŽ/K**

Autor:

Robert Baćac

Nakladnik/izdavač:

Turistička zajednica Hercegovačko-neretvanske županije/ Hercegovačko-neretvanskog kantona

Turistička zajednica HNK - HNŽ
Herzegovina-Neretva Canton
Tourist Board

Za nakladnika:

Andrija Krešić

Urednik i menadžer projekta:

Semir Temim

Koordinator na projektu:

Ramiz Bašić

Lektura:

Danijela Gućanin-Zovko

Grafičko oblikovanje:

Divina Proportion Design Studio - Međugorje

Tisak/štampa i uvez:

Print team Mostar

Naklada/tiraž:

300 primjeraka

VODIČ

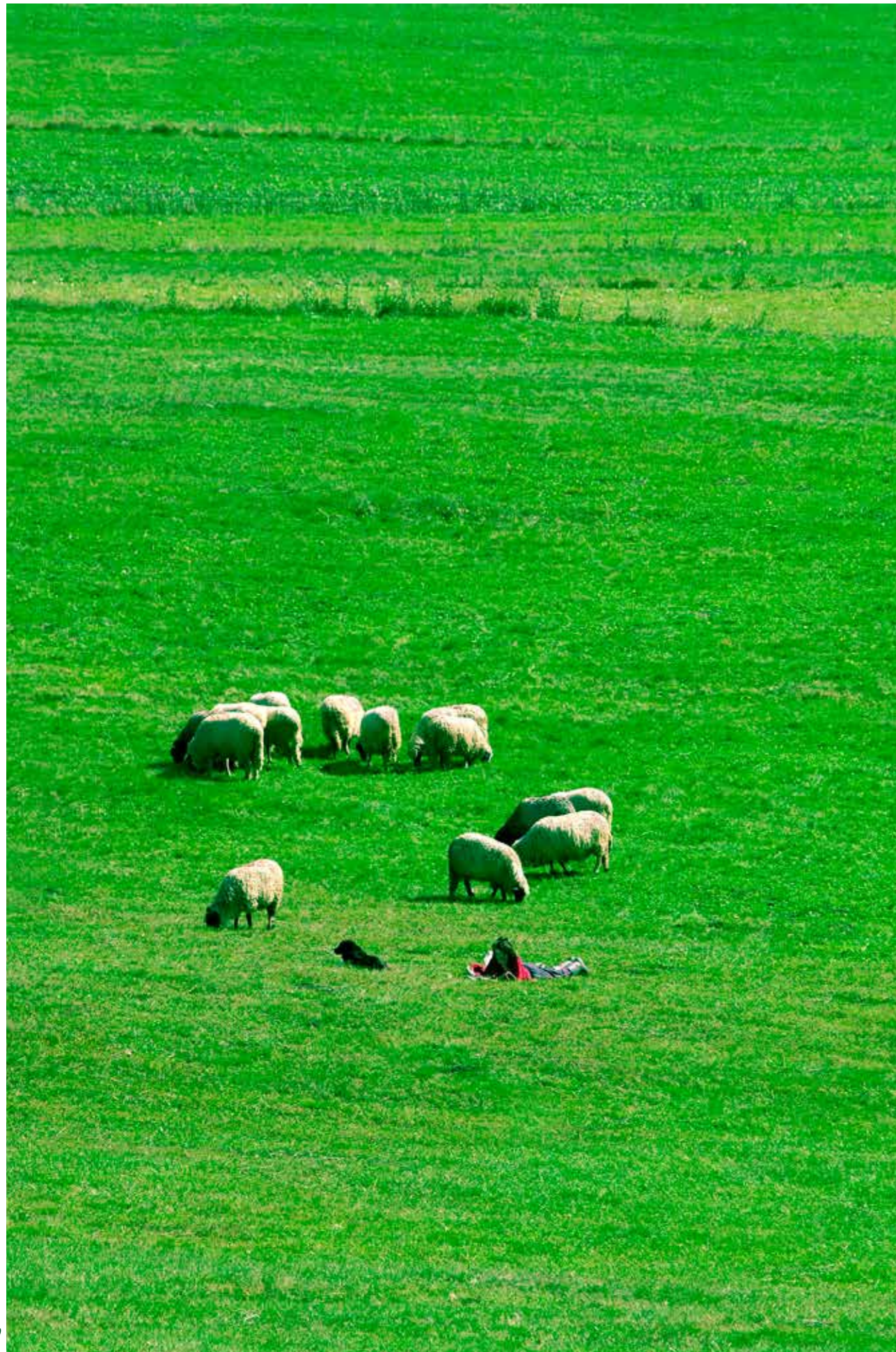
ZA ORGANIZACIJU I POSLOVANJE

turističkog seoskog gazdinstva

Turistička zajednica HNK - HNŽ
Herzegovina-Neretva Canton
Tourist Board

Mostar, ožujak/mart 2017.

1. OBJAŠNJENJE POJMOVA	9
2. RAZRADA IDEJE ZA BAVLJENJE SEOSKIM TURIZMOM	11
3. DEFINIRANJE CILJNIH SKUPINA GOSTIJU	13
4. TIPOVI TURISTIČKIH SEOSKIH GAZDINSTVA - TRŽIŠNI ODNOSNO MARKETINŠKI OBLICI ORGANIZACIJE	15
4.1. Agroturizam	15
4.2. Kušaonica	16
4.3. Ruralna kuća za odmor	16
4.4. Ruralni B&B (bed&breakfast) - noćenje s doručkom	17
4.5. Ruralni obiteljski/porodični hotel	18
4.6. Difuzni hotel - etno selo	18
4.7. Ruralni kamp	19
4.8. Ruralno kamp odmorište	20
5. KAKO REGISTRIRATI TURISTIČKO SEOSKO GAZDINSTVO PREMA VAŽEĆIM ZAKONSKIM PROPISIMA	21
5.1. Mjesto registracije	22
5.2. Postupak registracije	22
5.3. Vrste registracije za tržišno (marketinški) prepoznate tipove seoskih gazdinstva	23
5.4. Minimalni zakonski uvjeti/uslovi za pružanje usluga smještaja i prehrane	24
5.4.1. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko kućanstvo/domaćinstvo - izletišta i vinotočje/kušaonicu	24
5.4.2. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko kućanstvo/domaćinstvo - soba	26
5.4.3. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko kućanstvo/domaćinstvo - apartman	29
5.4.4. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko kućanstvo/domaćinstvo - kamp	30
5.4.5. Minimalni uvjeti/uslovi za kuću za odmor	33
5.4.6. Minimalni uvjeti/uslovi za hotel baština	34
5.4.7. Minimalni uvjeti/uslovi za Kamp odmorište	35
5.4.8. Korisne informacije vezano za minimalne uvjete/uslove	36
6. INTERIJER-EXTERIJER TURISTIČKOG SEOSKOG GAZDINSTVA	39
6.1. Vanjsko uređenje objekta	39
6.2. Unutarnje/unutrašnje uređenje objekta	40
6.2.1. Uređenje prostora za pružanje hrane (blagovaonica/trpezarija)	42
6.3. Uređenje okoliša/okoline na turističkom seoskom gazdinstvu	44
7. ORGANIZACIJA USLUGA NA TURISTIČKOM SEOSKOM GAZDINSTVU	47
7.1. Usluge smještaja	47
7.2. Usluge prehrane	47
7.2.1. Pribor za usluživanje jela i pića	48
7.3. Dodatne usluge na turističkom seoskom gazdinstvu	49
7.4. Kreiranje paketa proizvoda na turističkom seoskom gazdinstvu	51
7.5. Formiranje cijena za usluge	52
8. OSTALE ZAKONSKE OBVEZE/OBAVEZE U POSLOVANJU TURISTIČKOG SEOSKOG GAZDINSTVA	53
8.1. Porezne obveze/obaveze: porez na dohodak i porez na dodanu vrijednost (PDV)	53
8.2. Ispostava računa	53
8.3. Prijava i odjava gostiju u Turističku zajednicu i prijava i odjava stranih gostiju u službi za poslove sa strancima	53
8.4. Plaćanje boavišne pristojbe/takse i turističke članarine	54
8.5. Izrada cjenika/cjenovnika i normativa	55
8.6. Označavanje turističkog seoskog gazdinstva	56
8.7. Zdravstvene i higijenske obaveze	57
9. MARKETING I PROMOCIJA TURISTIČKOG SEOSKOG GAZDINSTVA	59
9.1. Izrada posjetnice (vizit karte)	59
9.2. Javno predstavljanje turističkog seoskog gazdinstva	59
9.3. Osobni/lični obilazak relevantnih institucija	60
9.4. Vlastita internet stranica	61
9.5. E-mail kampanja	62
9.6. Internet marketing	62
9.7. Sajmovi i manifestacije	63
9.8. Poslovanje s turističkim agencijama	64
9.9. Još neki učinkoviti/efikasni načini promocije turističkog seoskog gazdinstva	64
UMJESTO ZAKLJUČKA	65

1. OBJAŠNJENJE POJMOVA

Ruralni turizam, seoski turizam, agroturizam, turističko seosko gazdinstvo – sve su to pojmovi s kojima se vlasnici gospodarstava/privreda koji se bave ili se tek namjeravaju baviti pružanjem turističkih usluga na svojim gospodarstvima/privredama neizbježno, pa gotovo svakodnevno, susreću. S obzirom na učestalo korištenje navedenih termina, često dolazi do zbunjenosti među samim vlasnicima gospodarstava/privreda, odnosno poduzetnicima/biznismenima u seoskom turizmu koji ispravan termin koristiti. Vrlo često mogu se čuti pitanja: Čime se ja to bavim: agroturizmom, seoskim turizmom, ruralnim turizmom ili nečim drugim? Koristim li pravilan pojam? Ako ne koristim dobar pojam, što je pravilno? Ovdje će se na jednostavan način pokušati dati definicija svakog od ovih pojmova koji se javno koriste, odnosno napraviti razumljiva pojmovna različitost po kojoj bi se već na prvi pogled moglo jasno razaznati o kojim oblicima turizma se radi, što znači pojedini pojam, te koji pojam koristiti.

Standardne definicije pojmova ruralnog, agro ili seoskog turizma, koje bi bile prihvaćene u svim sredinama koje razvijaju ovaj tip turističkih usluga, ne postoje. Međutim, recentna razmišljanja stručnjaka o temi definiranja turističkih djelatnosti/aktivnosti na ruralnim područjima polako se približavaju u stajalištima na način profiliranja tri osnovna pojma/termina koja se koriste u ovome segmentu – **ruralni turizam, seoski turizam, te turizam na seoskom gazdinstvu** – i to sa sljedećim značenjima:

Ruralni turizam je najširi pojam koji obuhvaća/obuhvata sve turističke usluge (aktivnosti), vidove turizma unutar ruralnih područja, uključujući npr. lovni, ribolovni, turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, vinski, gastronomski, eko turizam, zdravstveni, kulturni, vjerski, avanturistički, sportsko-rekreativni/rekreatijski, itd. Ruralni turizam nije nužno dopunska djelatnost/aktivnost na svojem vlastitom gospodarstvu/privredi kojom se stvara dodatni prihod, već može biti i profesionalna djelatnost/aktivnost (npr. mali obiteljski/porodični hotel, konjički centar, itd.). Pri tome, sam pojam ruralnog područja uglavnom nije strogo definiran, već se pod njim podrazumijevaju područja u kojima dominiraju: prirodno okruženje, seoski okoliš/okolina, mala naselja i sela, zaselci, izdvojena poljoprivredna gospodarstva/privrede, s poljoprivredom i šumarstvom kao glavnim gospodarskim/privrednim granama.

Seoski turizam je uži pojam od ruralnog turizma, a istodobno/istovremeno širi pojam od turizma na farmi (turističkom seoskom gazdinstvu) i vezan je uz ambijent sela i njegovu užu okolicu te sve njegove djelatnosti/aktivnosti (poljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija, ostala gospodarska/privredna djelatnost/aktivnost). Pojavni oblici seoskog turizma mogu biti: turističko seosko gazdinstvo, kušaonica, izletišta, ruralna kuća za odmor, ruralni B&B (noćenje s doručkom), ruralni hotel, etno sela, etno zbirka, seoske manifestacije, folklorne priredbe i sl.

Turizam na seoskom gazdinstvu ili agroturizmu isključivo se odnosi na oblik turističke usluge koji je dodatna djelatnost/aktivnost na gospodarstvu/privredi sa živom poljoprivrednom djelatnošću/aktivnošću u sklopu koje se nude proizvodi proizvedeni na takvom gospodarstvu/privredi. Turističke usluge na seoskom gazdinstvu mogu biti: usluge noćenja, usluživanja hrane, prodaja vlastitih proizvoda i ostale dodatne aktivnosti organizirane s ciljem aktivnog odmora gostiju na gazdinstvu.

Dakle, turističko seosko obiteljsko/porodično gazdinstvo ili agroturizam je pojavni oblik seoskog turizma, dok je seoski turizam pojavni oblik ruralnog turizma.

2. RAZRDA IDEJE ZA BAVLJENJE SEOSKIM TURIZMOM

Bavljenje seoskim turizmom na prvi pogled izgleda vrlo jednostavno. Česta su razmišljanja kako je dovoljno imati kakvu-takvu ideju te višak prostora (kuća, dio kuće, ostali objekti koji se mogu staviti u funkciju turizma), nešto poljoprivredne proizvodnje, malo urediti i doraditi gospodarstvo/privredu, ukrasiti ga tradicijskim/tradicionalnim detaljima te krenuti u posao koji bi se trebao razvijati sam od sebe.

Ipak, prihvatanje gostiju, ugošćavanje i kreiranje turističke ponude zahtjevan je i intenzivan posao koji iziskuje dosta osobnog/ličnog angažmana i odricanja. Predviđa se da se domaćin minimalno 60 minuta dnevno posvećuje gostu, i to samo organizirajući njegov boravak kroz smještaj i prehranu bez da se tu ukalkuliralo vrijeme potrebno za komunikaciju s gostom te organizaciju dodatnih aktiv-

nosti koje je gost poželio koristiti na gospodarstvu/privredi. Nadalje, potrebna su nova i mnogobrojna znanja i vještine jer domaćin u isto vrijeme mora igrati više uloga: biti recepcionar, kuhar, konobar, zabavljač, vodič, kreator ponude, poljoprivrednik, trgovac, direktor. Konačno, seoski turizam je vrlo „emotivan“ posao s obzirom da domaćin svojim gostima nudi svoj način života i dopušta im da postanu dio njegovog svakodnevnog života tijekom/tokom boravka.

Prije upuštanja u konkretan i ozbiljan posao bavljenja seoskim turizmom potrebno je prvotnu ideju jasno i dobro osmisliti, realno je sagledati i konkretizirati s obzirom da naknadno odustajanje ili mijenjanje ideje u samom procesu organizacije turističkog seoskog gazdinstva ili netom nakon njegovog formiranja iziskuje ogromne napore (financijske/finansijske ljudske i dr.), a neminovno se gubi i motivacija za daljnji/dalji rad.

Uputno je prije kretanja u posao kao što je seoski turizam vrlo dobro definirati motive za bavljenje ovim poslom, odnosno postoji li unutar obitelji/porodice suglasnost da se profesionalno i kolegijalno posvete, uz sve ostale obveze/obaveze, i dodatnom poslu kroz seoski turizam.

Osim motivacije, potrebna je i osobnost domaćina otvorena za komunikaciju s obzirom da je komunikacija u seoskom turizmu (odnosno trebala bi biti) „1 na 1“, tj. individualna sa svakim gostom. Gost je skoro član obitelji/porodice jer ga se oslovljava imenom i s njime se svakodnevno komunicira tijekom/tokom njegovog boravka na turističkom seoskom gazdinstvu.

Poželjne osobine dobrog domaćina jesu:

- GOSTOPRIMSTVO - Sposobnost pokazati gostima da nas njihov boravak, odnosno njihova prisutnost/prisustvo na našem turističkom seoskom obiteljskom/porodičnom gospodarstvu/privredi raduje. Iskazivanje poštovanja prema gostima uz zadržavanje vlastitog dostojanstva;
- PAŽNJA - Biti na raspolaganju gostu na način da gost zadobije osjećaj Vaše posvećenosti njemu uz zadržavanje prostora i vremena za Vašu vlastitu intimu i potrebe;
- LJUBAZNOST - Sve aktivnosti prema gostima, posebice u komunikaciji, trebaju se odvijati na pristojan način s vedrinom i osmijehom pa čak i u situacijama kada nam se gosti obraćaju s manje ljubaznosti;
- STRPLJENJE I SMIRENOST - Suspregnuti emotivne tenzije i ne pokazivati ih prema gostima te se s gostima ophoditi uvijek mirnim tonom i mirno razgovarati;
- OSJEĆAJ ZA DIPLOMACIJU - Ako dođe do sukoba između samih gostiju, gostiju i susjeda, gostiju i mještana, gostiju i samih domaćina, potrebno je konflikt riješiti što je moguće brže, na diplomatski način i pri tome ne biti ni na jednoj od sukobljenih strana, već smireno i hladne glave posredovati. Također, ako gost traži nemoguće ili smatra da je oštećen te kako nije dobio adekvatnu uslugu za koju je platio, isto smireno uz vještu diplomaciju pronaći kompromis. Ne dopustite/dozvolite da Vas postupci gostiju vidno uznemiruju;
- NADARENOST ZA IMPROVIZACIJU - U svakom trenutku biti sposoban kreirati prijedlog aktivnosti koje bi gostu mogle biti zanimljive, kao npr. u slučaju kišnog dana.

3. DEFINIRANJE CILJNIH SKUPINA GOSTIJU

P rva i osnovna stvar je da već kod same ideje i odluke o pokretanju turističkih usluga na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu, a posebno pri osmišljavanju i provedbi promocije, znate tko vam je ciljna skupina, odnosno koji gosti bi mogli biti zainteresirani za turističke usluge koje ste pokrenuli, gdje se ti gosti nalaze, te kako doći do njih.

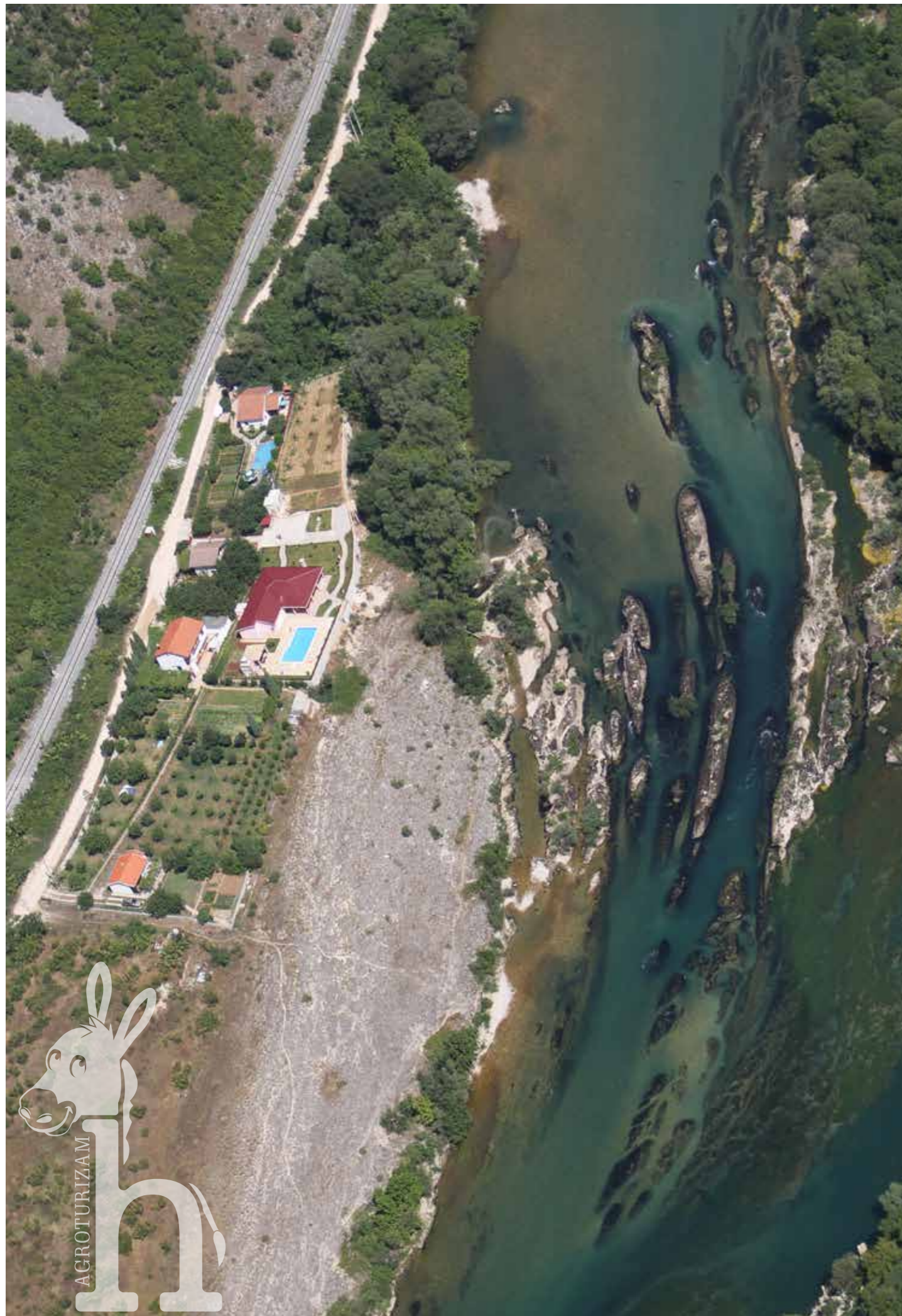
Ako na Vaše turističko seosko gazdinstvo posjetitelji/posjetioci dolaze na kraći boravak – npr. kao jednodnevni izletnici koji će koristiti usluge prehrane (ručak ili večera s tradicijskim/tradicionalnim jelima ili kušanje nekog tradicijskog/tradicionalnog proizvoda koji proizvodite na Vašem gazdinstvu) ili vikend boravak (dva do tri dana na smještaju) – područje na kojem se nalazi velika većina Vaših potencijalnih gostiju je u krugu od 100 do 250 km udaljenosti od Vašeg gazdinstva. Pogledajte koliko se velikih mjesta ili gradova nalazi u tom krugu. To će biti područje odakle će Vam dolaziti najviše gostiju.

Ako na Vašem gazdinstvu imate smještaj gdje gosti mogu ugodno boraviti, te razrađene dodatne aktivnosti kojima gosti mogu sadržajno i ugodno ispuniti razdoblje/period duži od tri dana, tržište odakle će Vam gosti dolaziti je doslovno cijeli svijet.

Također, vrlo je bitno definirati koju ciljnu skupinu gostiju želite na Vašem gazdinstvu. Slobodno postavite i organizirajte svoju ponudu prema ciljnoj skupini koju najviše želite da posjećuje Vaše gospodarstvo/privredu: izletnici, obitelji/porodice s djecom, parovi, individualci, organizirane grupe, biciklisti, vinski gosti, gastrogosti, pješaci, kampisti/kamperi, gosti koji obilaze kulturne znamenitosti, gosti koji dolaze zbog aktivnosti u prirodi, ribiči/ribolovci, lovci, poslovni ljudi, itd.

Svakako je potrebno napomenuti kako sve to ne znači kako ćete morati usmjeriti svoju ponudu samo na jednu ciljnu skupinu gostiju. Na Vašem gazdinstvu možete ugostiti više ciljnih skupina, ali pri tome treba imati na umu kako će biti potrebno organizirati usluge koje će zadovoljavati sve željene ciljne skupine i da potrebe jedne ciljne skupine nužno ne odgovaraju potrebama druge ciljne skupine.

4. TIPOVI TURISTIČKIH SEOSKIH GAZDINSTVA

Tržišni odnosno marketinški oblici organizacije

Nakon razrade ideje i utvrđivanja motivacije, kao i osobnosti domaćina, te nakon čvrsto donesene odluke o pokretanju pružanja turističkih usluga na vlastitom gazdinstvu, potrebno je opet na samom početku definirati i koju konkretno vrstu usluga, odnosno koji tip turističkog seoskog gazdinstva želite izabrati i organizirati ga na vlastitom gospodarstvu/privredi.

Ovo je vrlo bitan korak iz dva razloga:

- izbjeci će se „svaštarenje“ i strogo će se fokusirati na onu vrstu usluga koju Vi kao domaćin osobno/lično želite i možete organizirati na turističkom seoskom gazdinstvu, što će Vam kasnije pomoći prilikom profiliranja, odnosno „brendiranja“ turističkog seoskog gazdinstva;
- taj način poslat će se izravna/direktna poruka potencijalnom gostu koju konkretno uslugu može očekivati na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu, što će svakako olakšati odluku da se gost odluči upravo za Vaše turističko seosko gazdinstvo.

Koji tržišni (marketinški) tip turističkog seoskog gazdinstva ćete odabrati ovisi prvenstveno o Vašim osobnim/ličnim željama i mogućnostima, odnosno ideji koje vrste turističkih usluga možete organizirati na turističkom seoskom gazdinstvu. To konkretno znači da npr. ako gostima želite nuditi isključivo usluge smještaja u tradicijskim/tradicionalnim objektima, nećete se „siliti“ tim gostima ponuditi ostale usluge, kao usluge prehrane ili dodatne usluge ako ih sami ne želite organizirati ili bi Vam organizacija takvih usluga predstavljala poteškoću. Nikada, ali baš nikada nemojte organizirati usluge koje osobno/lično ne želite pružati ili Vas ne zanimaju, ali ih drugi nude pa, eto, morate i Vi jer ćete takvu uslugu pružati s nezadovoljstvom, odnosno s „knedlom u grlu i stomaku“, što će se u konačnici odraziti na nekvalitetnu uslugu. Također, morate imati na umu kako će gost primijetiti ako Vas usluge koje organizirate ispunjavaju, dio su Vašeg životnog stila, uživajte ih pružati, dajete „sebe“ u njihovom pružanju te ih sa zadovoljstvom nudite gostu.

Upravo zbog toga u nastavku Vam se daje moguć izbor i opis osnovnih tržišnih (marketinških) tipova turističkih seoskih gazdinstva, prepoznatih na turističkom tržištu, između kojih bi se bilo uputno odlučiti ovisno o postojećim preduvjetima/preduslovima, ambicijama i željama.

4.1. Agroturizam

AGROTURIZAM – bosanski: turističko seosko gazdinstvo, hrvatski: turističko seosko domaćinstvo (prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti FBiH koristi se termin seosko kućanstvo); engleski: farmholidays; francuski: tourisme à la ferme; njemački: Urlaub am Bauernhof; talijanski: agriturismo.

Agroturizam predstavlja tip turističkog seoskog gazdinstva kod kojega je osnovna djelatnost/aktivnost poljoprivredna proizvodnja, dok turističke usluge smještaja i prehrane gostiju čine dodatnu djelatnost/aktivnost. Osim osnovnih ugostiteljskih usluga smještaja i prehrane, na gazdinstvu se mogu organizirati i ostale turističke usluge (aktivnosti, paketi usluga) koje imaju cilj gostima pružiti mogućnost aktivnog odmora, odnosno maksimalno iskoristiti turistički potencijal gazdinstva. Vlasnik gazdinstva sa svojom obitelji/porodicom, u pravilu, živi na samom gospodarstvu/privredi, dok se za turističke usluge koristi višak prostora unutar gazdinstva. Stoga je gost u stalnoj i izravnoj/direktnoj interakciji s domaćinom i njegovom obitelji/porodicom tijekom/tokom posjeta/posjete gazdinstvu, te ima mogućnost iz prve ruke upoznati se s običajima, tradicijom, načinom i kulturom življenja, kulturološkim mikrosvijetom, tradicijskom/tradicionalnom poljoprivrednom proizvodnjom, tipičnim proizvodima i lokalnom gastronomijom.

U agroturizmu postoje tri podvrste gospodarstava/privreda. Prvu i drugu podvrstu (otvoreni tip agroturizma) čine: gazdinstva koja nude usluge prehrane izletnicima i grupama: izletišta do maksimalno 50 osoba; te gazdinstva koja nude usluge smještaja i prehrane gostima na smještaju (do maksimalno 20 osoba, odnosno kampu do 60 osoba), kao i usluge prehrane izletnicima i grupama do maksimalno 50 osoba. Treću podvrstu (zatvoreni tip agroturizma) čine gospodarstva/privrede koje nude usluge smještaja i usluge prehrane samo za goste na smještaju do maksimalno 20 osoba, odnosno kampu do 60 osoba. Usluge smještaja mogu se nuditi u sobama, apartmanima ili kampu.

PREPORUKA: Zbog očuvanja osjećaja intimnosti i autentičnosti na agroturizmu, odnosno turističkom seoskom gazdinstvu, osobnog/ličnog i individualnog komuniciranja s gostom (odnos domaćina i gosta „jedan na jedan“) te izbjegavanja masovnog pristupa u pružanju turističkih usluga (boravak velikog broja gostiju istodobno/istovremeno), preporučuje se: tip agroturizma (gospodarstva/privrede) sa smještajem i prehranom gostiju na smještaju; te – ako se gazdinstva organiziraju za pružanje usluga prehrane za vanjske goste, odnosno izletnike – maksimalni kapacitet sjedećih mjesta do 30 osoba.

4.2. Kušaonica

KUŠAONICA – bosanski/hrvatski: kušaonica ili kušaona; engleski: *tasting room*; francuski: *liéu de degustation*; njemački: *Degustationsraum*; talijanski: *degustazione*.

Kušaonica se kao dodatna turistička ponuda organizira na gazdinstvu na kojemu je poljoprivredna proizvodnja osnovna djelatnost/aktivnost koja je usmjerena k profesionalnoj proizvodnji jednog ili nekoliko tipičnih proizvoda karakterističnih za mjesto gdje se gospodarstvo/privreda nalazi (vino, rakije, ulje, med, sir, suhomesnati proizvodi, voće, tradicijske/tradicionalne slastice, proizvodi od brašna mljevenog na mlin na vodu, itd). Proizvodi se konfekcioniraju (pakiraju) te se osim izravne/direktno prodaje na mjestu proizvodnje organizira i turistička usluga kušanja proizvoda i moguća prezentacija proizvodnje u za to posebno organiziranom prostoru, uz naplatu. Na gazdinstvu ne postoje smještajni kapaciteti, već se nude isključivo usluge kušanja i prodaje tradicijskih/tradicionalnih proizvoda. Kušanje se može organizirati za maksimalno 50 osoba (izletnika) odjednom i ne mogu im se nuditi topla jela (kuhana jela kao u agroturizmu) već samo hladni naresci.

Kušaonice, kao oblik turističkog seoskog gazdinstva, stvaraju u destinaciji mrežu punktova na kojim se tipični proizvodi mogu pribaviti izravno/direktno od proizvođača. S tim u vezi, kušaonice mogu biti organizirane kao poseban itinerer koji može funkcionirati kao zasebni turistički proizvod, kao što su npr.: vinske ceste, ceste rakije, ceste sira, ceste maslinovog ulja, itd.

PREPORUKA: organizirati kušaonice za maksimalno 30 osoba te ih nastojati prostorno smjestiti u tradicijske/tradicionalne objekte.

4.3. Ruralna kuća za odmor

RURALNA KUĆA ZA ODMOR – bosanski/hrvatski: *ruralna kuća za odmor*; engleski: *self-catering house* (ako se radi o kući prizemnici koja je uz to još i pokrivena kamenim pločama ili slamom onda se koristi naziv: *cottage*); francuski: *gites ruraux*; njemački: *Landhäuser*; talijanski: *casa in campagna*.

Ruralna kuća za odmor predstavlja adaptiranu tradicijsku/tradicionalnu kuću kod koje se poštuju uvjeti/uslovi ambijentalne i tradicijske/tradicionalne arhitekture i gradnje. Ruralna kuća za odmor može biti i vjerna preslika/kopija originalne tradicijske/tradicionalne kuće koja je i vizualno i funkcionalno u skladu s nasljeđem kraja u kojem se gazdinstvo (kuća) nalazi. Specifičnost ove kategorije gazdinstva ogleda se u iznajmljivanju cjelokupne kuće (ne iznajmljuje se posebno po sobama ili apartmanima) s pripadajućim prostorom (okućnicom). To znači da se takva kuća po istoj cijeni iznajmljuje za cijeli kapacitet koji ona ima (npr. šest kreveta) ili ako je popunjen

npr. samo jedan krevet (iznajmljuje se jednoj osobi). Bitno za ruralnu kuću za odmor je to da se ona može organizirati u samom selu, ili može biti izdvojena iz sela kao samostojeća. Vlasnik u pravilu ne živi na tom gazdinstvu već može živjeti u drugom mjestu, ali postoji stalna komunikacija gost - domaćin (gost zna tko je vlasnik).

Kao dodatni marketinški „mamac“, ali i kao dodatan doprinos očuvanju i popularizaciji ambijentalne arhitekture, ruralne kuće za odmor mogu nositi i regionalni specifični naziv ako takav naziv postoji.

4.4. Ruralni B&B (bed&breakfast) - noćenje s doručkom

RURALNI B&B: bosanski/hrvatski: *noćenje s doručkom*; engleski: *bed and breakfast*; francuski: *chambre d'hotes*; njemački: *Übernachtung mit Frühstück*; talijanski: *pernottamento e prima colazione*. **NAPOMENA:** za ovu kategoriju uvriježen je internacionalni naziv B&B koji se koristi i kao jak marketinški pojam.

Ruralni bed and breakfast (B&B), odnosno noćenje s doručkom predstavlja gazdinstvo koje osim osnovne usluge smještaja (sobe - svaka sa svojom zasebnom kupaoanicom/kupatilom ili apartmani) obvezno/obavezno nudi i uslugu doručka gostima gazdinstva. Vlasnik gazdinstva nije profesionalni poljoprivredni proizvođač (ali može i biti), tj. poljoprivredna proizvodnja nije nužno vezana uz turističke usluge, ali se zahtijeva da u ponudi doručka bude barem jedan proizvod vlastite proizvodnje, s obzirom da je gazdinstvo smješteno u ruralnom području i takva mogućnost postoji. Doručak se služi u posebnom prostoru organiziranom za ugošćavanje. Vlasnik živi na gazdinstvu, a gost je ili smješten u kući domaćina, ili u zasebnoj kući za potrebe smještaja, no u oba slučaja životni prostori domaćina odvojeni su od prostorija koje gost koristi, tako da postoji zajamčena/zagarantirana privatnost.

Posebna podvrsta kategorije ruralnog B&B je Bike&Bed („bicikla i krevet“) namijenjena ciljnoj skupini biciklista. U tom slučaju gospodarstvo/privreda organizira još i sigurnu prostoriju pod ključem za spremanje i eventualan servis bicikla. Detaljne kriterije za kategoriju Bike&Bed možete pronaći na stranicama Udruge „Bicikl“ iz Zagreba (HR): <http://www.mojbicikl.hr/bike-bed/meniHR.asp?id=9>

4.5. Ruralni obiteljski/porodični hotel

RURALNI OBITELJSKI/PORODIČNI HOTEL: *bosanski/hrvatski: ruralni obiteljski/porodični hotel; engleski: rural family hotel; francuski: hotel familial rural; njemački: Ländliches Familienhotel; talijanski: albergo rurale familiare.*

Ruralni obiteljski/porodični hotel predstavlja gazdinstvo s većim brojem kreveta. Organizirano je u tradicijskim/tradicionalnim objektima (autentična arhitektura) s atraktivnim prirodnim okruženjem (selo ili manje mjesto), koji po svojoj veličini i gabaritima mogu imati veći broj soba (cca. 10-15, odnosno ne manje od pet soba). Takvi objekti ne mogu se dograđivati i na-

dograđivati već trebaju zadržati izvornu prostornu strukturu i oblik. Objekt/objekat za ruralni obiteljski/porodični hotel može biti i nanovo izgrađen objekt/objekat, ali pod uvjetom/uslovom da su se kod izgradnje i opremanja poštivali svi elementi tradicijske/tradicionalne gradnje (veličina, materijali, uređenje itd.). Gazdinstvo ima i recepciju, kao i restoran te dodatne sadržaje ako ih je moguće organizirati (wellness, bazen itd.). Vlasnik gazdinstva ne bavi se profesionalno poljoprivredom, mada je poželjno da se na gospodarstvu/privredi ako je moguće proizvodi i neki od proizvoda, ili se vlasnik gazdinstva zajedno sa svojom obitelji/porodicom profesionalno bavi poljoprivredom, ali raspolaže s većim kapacitetom smještaja koji je organiziran kao obiteljski/porodični hotel (iskustva Austrije i Italije). Ruralni obiteljski/porodični hoteli mogu biti i tematski, kao npr. ribolovni ako se nalazi uz rijeke ili jezera (primjer Engleska); vinski ako se nalazi u vinorodnom kraju itd.

Posebna vrsta ruralnog hotela može biti difuzni hotel poznatiji kao etno selo.

4.6. Difuzni hotel - etno selo

DIFUZNI HOTEL – etno selo može se definirati kao horizontalni hotel smješten u povijesnoj/historijskoj jezgri nekog mjesta, može sačinjavati cjelokupno mjesto (selo) kao hotel ili više dislociranih smještajnih jedinica (soba, kuća) organiziranih kao hotel s središnjom/centralnom recepcijom i ostalim uslugama (npr. restoran, suvenirnica, dodatni sadržaji itd.).

Smještaj je organiziran u više različitih međusobno nepovezanih tradicijskih/tradicionalnih objekata (kuća) s cjelokupnim komforom koje pružaju i obiteljski/porodični ruralni hoteli. Gosti su u mogućnosti boraviti u zasebnim smještajnim jedinicama koje su raspršene po čitavom mjestu (selu) ili po čitavoj mikrodestinaciji. Svaka smještajna jedinica drugačije je uređena čime se razlikuje od ostalih. Servisne usluge kao usluge doručka, čišćenja objekata, mijenjanja posteljine moguće je organizirati u svakom pojedinom objektu koji čini difuzni hotel, dok je usluge prehrane moguće organizirati u središnjem/centralnom restoranu, što ga razlikuje od ruralnog obiteljskog/porodičnog hotela.

Osnovna ideja difuznog hotela – etno sela je obnova i stavljanje u funkciju postojećih napuštenih, starih, građevina kojima se daje nova vrijednost kroz turističke usluge. Cilj je revitalizirati povijesna/historijska naselja kroz turističke usluge, odnosno potaknuti razvoj autentičnih turističkih usluga, a u isto vrijeme očuvati i popularizirati tradicijsku/tradicionalnu kulturu i generirati prihod u cijeloj

zajednici (mjestu, selu). Difuzni hotel, etno selo, idealan je za povijesna/historijska mjesta (sela) koja posjeduju umjetničku i arhitektonsku vrijednost i zanimljivost.

S obzirom na još uvijek gorući problem rješavanja vlasničkih odnosa kod tradicijskih/tradicionalnih zgrada i objekata, često se investitori odlučuju na izgradnju novih objekata za organizaciju difuznog hotela – etno sela. U tom slučaju svi objekti i građevine moraju biti strogo izgrađeni sukladno tradicijskoj/tradicionalnoj arhitekturi kraja u kojem se gradi, odnosno vjerna preslika/kopija tradicijskih/tradicionalnih zgrada. Difuzni hotel integrira cjelokupni teritorij/teritoriju na kojoj se organizira, i to ne samo kroz usluge smještaja, već i ostale usluge.

Vođenje i organiziranje ove vrste hotela moguće je kroz zajedničko udruživanje vlasnika pojedinih objekata (potencijalnih smještajnih jedinica) koji stvaraju zajedničku upravljačku strukturu ili upravljačku strukturu može organizirati lokalna zajednica (uprava) kroz posebnu organizaciju koja će okupiti vlasnike smještajnih jedinica kao difuzni hotel – etno selo. Ili pak upravljanje difuznim hotelom-etno selom – u rukama je investitora koji ga je sagradio, obnovio i organizirao kao turistički punkt.

Difuzni hoteli - etno eko sela nikako ne smiju biti puki muzealni tip organizacije turističkih usluga, već aktivan prikaz i organizacija turističkih usluga koje su vezane uz baštinu i tradicijski/tradicionalni život na selu i seoskoj okolini.

4.7. Ruralni kamp

RURALNI KAMP: *bosanski/hrvatski: ruralni kamp; engleski: rural camping; francuski: campings rural; njemački: Camping auf dem Land; talijanski: campeggio rurale.*

Ruralni kamp predstavlja pružanje usluga smještaja na otvorenom prostoru, odnosno uređenom prostoru za šatore, karavane, kampere ili tende, koji je smješten u prirodnom okruženju (dobro očuvanoj prirodi) ili seoskom okruženju (atraktivna lokacija u selu ili neposredno van sela, ili pak na samom turističkom seoskom obiteljskom/porodičnom gospodarstvu/privredi). Ruralni kamp ne iziskuje blizinu velikih gradova niti njegovu povezanost s javnim prijevozom već, dapače, njegova atraktivnost počiva upravo na tome da je duboko uronjen u ruralni prostor, van urbanih središta/centara te kao takav nudi prirodnu atraktivnost (povezanu s ponudom sela) kao čimbenik/faktor privlačenja. Jedan od važnijih uvjeta/uslova za organizaciju ruralnog kampa je pristup vozilima (dostupnost). Kod organizacije ruralnog kampa potrebno je posebnu pažnju posvetiti nenarušavanju okoliša/okoline i vizure mjesta, te prilikom njegova uređenja obavezno/obavezno koristiti tradicijske/tradicionalne elemente kraja u kojem se nalazi. To se prvenstveno odnosi na objekte unutar ruralnog kampa (sanitarni čvorovi, kupaonice/kupatila, praonice, prostori za pripremu i usluživanje jela i sl.) te same smještajne jedinice.

Smještajne jedinice u kampu nazivaju se kamp mjesto i kamp parcela. Osnovna razlika između mjesta i parcele, koju je ovdje potrebno objasniti, u tome je što je kamp parcela unutar kampa dodatno omeđena (ograda) i uređena (ima svoju privatnost), dok kamp mjesto nije omeđeno već je samo označeno. Najčešće je parcela omeđena zelenom ogradom (živicom ili ostalim ukrasnim grmljem).

4.8. Ruralno kamp odmorište

RURALNO KAMP ODMORIŠTE: bosanski/hrvatski: ruralno kamp odmorište; engleski: rural campingcar quick stops; francuski: aires de services rural pour campingcar; njemački: Stellplatz für Reisemobile auf dem Land; talijanski: aree di sosta rurale per Camper e Caravan.

Kamp odmorište predstavlja parkirališna/parkirna mjesta za kamp vozila namijenjena za kraće zadržavanje na kojim vlasnici kamp vozila mogu dobiti određene servisne usluge.

Obično ih koriste kampisti/kamperi koji u svojim vozilima imaju sav potreban komoditet za boravak, konstanto putuju po destinaciji (prevaljuju u prosjeku 100 km na dan) uz veliku potrebu za kraćim stajanjima. Upravo zbog takvih potreba organiziraju se posebna mjesta kao što je kamp odmorište, zbog servisnih usluga kao što su npr. opskrba/snabdijevanje vodom i el. energijom, pražnjenje otpadnih voda, odmor od puta, opskrba/snabdijevanje namirnicama i sl. Vrlo rijetko takvi gosti koriste usluge klasičnog kampa pa se za njih organiziraju posebne vrste ponude kao što je kamp odmorište.

Ruralno kamp odmorište u pravilu se organizira uz tranzitne ceste i putove, te ne više od 10 km udaljeno od takvih putova – to vrijedi za ruralna kamp odmorišta koja su uređena u seoskom prostoru (selu), tj. na nekom turističkom seoskom gazdinstvu. Također, kao i kod ruralnih kampova, tako i kod ruralnih kamp odmorišta posebnu pažnju potrebno je posvetiti organizaciji i uređenju (hortikulturno uređenje, jame za prihvat otpadnih voda, rasvjeta, objekti za opskrbu/snabdijevanje el. energije i vode i dr.) kako se ne bi narušio okoliš/okolina ili nagrdila vizura mjesta.

U ruralnom kamp odmorištu smještajne jedinice uređene su kao parkirališna/parking mjesta, stoga bi teren za uređenje odmorišta trebao biti ravan.

Optimalna veličina ruralnog kamp odmorišta je 10 parcela na ukupnoj površini od 1000 m².

5. KAKO REGISTRIRATI TURISTIČKO SEOSKO GAZDINSTVO PREMA VAŽEĆIM ZAKONSKIM PROPISIMA

Kada ste izabrali oblik (vrstu, tip) seoskog turizma koji biste željeli organizirati na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu, potrebno je vrlo pažljivo informirati se i proučiti načine registracije, kao i sve minimalne uvjete/uslove koje je potrebno zadovoljiti i koji su određeni zakonskim i podzakonskim propisima. U ovoj fazi organizacije turističkog seoskog gazdinstva, između razrađene ideje i uređenja gazdinstva ovo je izuzetno važan korak kako ne biste došli u situaciju da organizirate Vaše turističko seosko gazdinstvo, uložite novac, trud i vrijeme te se na kraju suočite s poteškoćom prilikom registracije, odnosno ne možete dobiti rješenje o registraciji (koje je uvjet/uslov za poslovanje) jer niste poštivali propisane minimalne uvjete/uslove, kao što su npr. organizacija posebnog prostora za pripremu i usluživanje jela ako se turističko seosko gazdinstvo registrira kao seosko kućanstvo/domaćinstvo, ili pak niste poštivali minimalnu veličinu (površinu) smještajnih jedinica (soba, apartmana, kupaonica/kupatila) ili niste pazili prilikom uređenja na propisanu visinu prostora itd. Opravdanje „Nisam znao/znala“, „Nitko mi nije rekao“ ne prolazi, pa se prije upuštanja u organizaciju gazdinstva za turističke usluge i realizaciju ideje **dobro i detaljno** uputite u minimalne uvjete/uslove, odnosno konzultirajte zakonske propise!

Važno je napomenuti kako dva glavna zakona koja reguliraju mogućnosti registracije turističkih usluga jesu:

1. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti ako registrirate seosko domaćinstvo/kućanstvo (za marketinški tip agroturizam, kušaonica, ruralni kamp) ili hotel i hotel baština (za ruralni obiteljski/porodični hotel i difuzni hotel – etno selo) ili kamp odmorište (za ruralno kamp odmorište) te kućanstvo/domaćinstvo (poznato kao „privatni iznajmljivač“) za marketinški tip ruralna kuća za odmor i ruralni B&B;
2. Zakon o pružanju usluga u turizmu za usluge pružanja turističkih usluga na seoskom kućanstvu/domaćinstvu kada ste registrirani kao seosko kućanstvo/domaćinstvo.

Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti propisuje da je seosko kućanstvo/domaćinstvo organizirano kao turističko seosko gospodarstvo/privreda. Sastavni dio Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti je Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10) koji detaljno propisuje sve uvjete/uslove za registraciju turističkog seoskog gazdinstva.

Sukladno navedenim propisima, turističko seosko gazdinstvo može biti registrirano kao:

- IZLETIŠTE (NUDE SE USLUGE PREHRANE GOSTIMA IZLETNICIMA)
- VINOTOČJE/KUŠAONICA
- SOBA
- APARTMAN
- KAMP

To konkretno znači da možete na svom turističkom seoskom gazdinstvu registrirati npr. samo izletište ili samo kušaonicu, ili samo sobu, ili samo apartman, ili samo kamp, ali i sve zajedno od toga, odnosno pod jednom registracijom registrirati nekoliko tipova ako Vam to odgovara (biti i seosko kućanstvo/domaćinstvo tip izletište, i tip kušaonica, i tip soba npr.).

Također, sukladno Zakonu o ugostiteljstvu mogu se prodavati izrađene narodne rukotvorine, kao i organizirati aktivnosti na upoznavanju nasljeđa, načina života i tradicijske/tradicionalne kulture seoskih područja. Važno je napomenuti da ako registrirate usluge kao seosko kućanstvo/domaćinstvo, možete zatražiti registraciju za cjelogodišnje poslovanje ili sezonski npr. za razdoblje/period od 1. svibnja/maja do 31. listopada/oktobra ili neko drugo razdoblje/period koji Vam najviše odgovara. Sukladno Zakonu o pružanju usluga u turizmu na turističkom seoskom gazdinstvu koje je registrirano kao seosko kućanstvo/domaćinstvo mogu se pružati i sljedeće usluge: iznajmljivanje konja za jahanje, zaprega, škola jahanja, lov i ribolov, organiziranje branja plodova i gljiva, berbe voća i povrća, ubiranje ljetine/uroda, fotosafari i druge usluge u seoskom kućanstvu/domaćinstvu.

Ovo konkretno znači da ste na svom vlastitom turističkom seoskom gazdinstvu u mogućnosti nuditi dodatne usluge i aktivnosti gostima sukladno Vašim željama. Ove usluge možete pružiti jedino ako imate registraciju kao seosko kućanstvo/domaćinstvo sukladno Zakonu o ugostiteljstvu.

Potrebno je istaknuti kako ugostiteljske usluge za marketinški tip ruralni B&B, ruralna kuća za odmor i ruralni kamp također registrirate sukladno Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti NN 43/09 i 88/10 kao „privatni iznajmljivač“, odnosno pružatelju ugostiteljskih usluga u kućanstvu/domaćinstvu; ruralni obiteljski/porodični hotel kao hotel ili hotel baština, a ruralno kamp odmorište kao kamp odmorište.

5.1. Mjesto registracije

Ako bi Vaš objekt/objekat za pružanje usluga prema zakonskim uvjetima/uslovima mogao biti kategoriziran s dvije ili tri zvjezdice, onda registraciju tražite u Vašoj općini ili gradu, i to u službi za gospodarstvo/privredu, ali morate točno/tačno znati koju vrstu registracije želite: seosko kućanstvo/domaćinstvo, kućanstvo/domaćinstvo („privatni iznajmljivač“), hotel, hotel baština, kamp, kamp odmorište.

A ako bi Vaš objekt/objekat mogao biti kategoriziran s četiri i pet zvjezdica, onda registraciju tražite u Federalnom ministarstvu okoliša i turizma, Marka Marulića 2 (zgrada Uniprometa), 71000 Sarajevo; e-mail: fmoit@fmoit.gov.ba .

U nastavku se detaljno obrađuje postupak registracije s potrebnom dokumentacijom, vrste registracije te minimalni uvjeti/uslovi.

5.2. Postupak registracije

Za registraciju turističkog seoskog gazdinstva potrebno je pribaviti i priložiti određenu dokumentaciju. Potrebna dokumentacija je sljedeća:

- zahtjev za registraciju (za kategoriju dvije i tri zvjezdice može se dobiti u općini ili gradu na čijem se području nalazi potencijalno turističko seosko gazdinstvo – neke općine i gradovi na svojim internetskim stranicama imaju obrasce zahtjeva, dok se za kategoriju četiri i pet zvjezdica dobiva u Federalnom ministarstvu okoliša i turizma i može se skinuti s internetske stranice Ministarstva: <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/25/kategorizacija>);
- dokaz o državljanstvu BiH i prebivalištu u Federaciji BiH (ovjerena preslika/kopija osobne/lične iskaznice/karte);
- dokaz da nema već osnovanu ugostiteljsku radnju na području Federacije BiH (uvjerenje općine/grada iz mjesta prebivališta, odnosno izjava ovjerena u općini/gradu);
- dokaz o poslovnoj sposobnosti (uvjerenje Centra za socijalni rad);
- dokaz o vlasništvu ili nositelju/nosiocu prava korištenja poslovnog prostora (vlasnički list; građevinska ili uporabna dozvola);
- ugovor o zakupu ovjeren od Porezne uprave (ako su objekti u kojima bi se registrirale usluge u seoskom turizmu uzete u najam);
- dokaz o zdravstvenoj sposobnosti (sanitarna iskaznica/knjižica za nositelja/nosioca odobrenja i članove obitelji/porodice koji neposredno sudjeluju u pružanju usluga prehrane);
- uvjerenje od nadležne zdravstvene ustanove da članovi koji žive u istoj zgradi/stanu nisu evidentirani kao bolesnici koji boluju od neke zakonom određene zarazne bolesti ili da nisu duševni bolesnici;
- dokaz da nije izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja ugostiteljskih usluga (uvjerenje od suda za prekršaje);
- dokaz o izmirenim porezima i doprinosima (uvjerenje od Porezne uprave);

- dokaz o ispravnosti elektroinstalacija za iznajmljivanje soba, apartmana ili kuća za odmor (uvjerenje od ovlaštene tvrtke);
- dokaz o plaćenju administrativnoj pristojbi/taksi;

S obzirom da od općine do općine postoje razlike u tome koju popratnu dokumentaciju je potrebno dostaviti uz zahtjev, od izuzetne je važnosti da se vrlo detaljno raspitate i informirate od nadležnog općinskog tijela/organa (Ureda za gospodarstvo/privredu) koju svu dokumentaciju morate pribaviti za registraciju.

Također, ako želite imati objekt/objekat s četiri ili pet zvjezdica, prije prikupljanja dokumentacije provjerite u Federalnom ministarstvu okoliša i turizma koju svu dodatnu dokumentaciju trebate pribaviti i dostaviti uz zahtjev.

5.3. Vrste registracije za tržišno (marketinški) prepoznate tipove seoskih gazdinstva

Na ovom mjestu obrađuju se informacije koju vrstu registracije zatražiti i po kojim zakonskim i podzakonskim propisima to možete učiniti. Sve važeće zakone i podzakonske akte (pravilnike) možete pronaći na: <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/23/zakonski-okvir>

- AGROTURIZAM se registrira kao dodatna djelatnost/aktivnost, i to seosko kućanstvo/domaćinstvo sukladno Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10).

Vrsta registracije: seosko kućanstvo/domaćinstvo.

- KUŠAONICA se također registrira kao dodatna djelatnost/aktivnost, i to seosko kućanstvo/domaćinstvo prema Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10).

Vrsta registracije: seosko kućanstvo/domaćinstvo.

- RURALNA KUĆA ZA ODMOR registrira se kao dodatna djelatnost/aktivnost, i to kao kuća za odmor ili apartman, odnosno popularno kao „privatni iznajmljivač“ sukladno Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 32/10).

Vrsta registracije: pružatelj ugostiteljskih usluga u kućanstvu/domaćinstvu („privatni iznajmljivač“).

Ruralnu kuću za odmor možete registrirati i kao seosko kućanstvo/domaćinstvo, ali tip apartman, sukladno Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu ako imate poljoprivrednu proizvodnju. Ako bi Vam za početak administracija kroz registraciju kao seosko kućanstvo/domaćinstvo bila opterećujuća ili nemate poljoprivrednu proizvodnju, predlažemo da ovaj oblik turističkog seoskog gazdinstva registrirate kao „privatni iznajmljivač“.

- RURALNI B&B (BED AND BREAKFAST) registrira se kao sobe ili apartmani ili kuća za odmor, odnosno popularno kao „privatni iznajmljivač“ sukladno Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 32/10).

Registraciju za ovaj oblik turističkog seoskog gazdinstva možete zatražiti i kao seosko kućanstvo/domaćinstvo kao tip soba ili tip apartman ako Vam to odgovara i ako imate poljoprivrednu proizvodnju. No, ako bi Vam za početak administracija kroz registraciju kao seosko kućanstvo/domaćinstvo bila opterećujuća ili nemate poljoprivrednu proizvodnju, predlaže se da ovaj oblik turističkog seoskog gazdinstva registrirate kao „privatni iznajmljivač“.

Vrsta registracije: pružatelj ugostiteljskih usluga u kućanstvu/domaćinstvu - „privatni iznajmljivač“

- RURALNI OBITELJSKI/PORODIČNI HOTEL registrira se kao profesionalna djelatnost/aktivnost (obrt/zanat ili poduzeće/preduzeće), i to kao hotel baština (heritage) – ako se radi o tradicijskoj/tradicionalnoj izvornoj gradnji; ili kao hotel – ako se radi o novosagrađenom objektu, bilo da se radi o replici stare arhitekture ili potpuno novoj arhitekturi sukladno Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima/uslovima i kategorizaciji objekata iz skupine hoteli (Sl. novine FBiH 32/10).
- RURALNI KAMP registrira se kao dodatna djelatnost/aktivnost, i to kao kamp u seoskom kućanstvu/domaćinstvu suklad-

no Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10), ili kao kamp u kućanstvu/domaćinstvu popularno „privatni iznajmljivač“ sukladno Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 32/10).

→ RURALNO KAMP ODMORIŠTE registrira se kao profesionalna djelatnost/aktivnost (obrt/zanat ili poduzeće/preduzeće), i to kao kamp odmorište sukladno Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima/uslovima i kategorizaciji kampova iz skupine kampovi i druge vrste ugostiteljskih objekata za smještaj (Sl. novine FBiH 70/10).

5.4. Minimalni zakonski uvjeti/uslovi za pružanje usluga smještaja i prehrane

Nakon što je objašnjeno kako i na koji način je moguće registrirati pojedini tržišni (marketinški) tip turističkog seoskog gazdinstva, te zakonski propisi po kojima je registraciju moguće učiniti, ukazuje se potreba navesti i minimalne uvjete/uslove koji se moraju zadovoljiti da bi se, nakon uređenja, moglo zatražiti rješenje o registraciji turističkog seoskog gazdinstva. Ovi uvjeti/uslovi znače da je to minimum ispod kojeg se ne može ići, no poželjno je i uputno zbog osiguranja dodatne kvalitete/kvaliteta Vaših usluga te komoditeta koji će rezultirati zadovoljstvom Vaših gostiju učiniti i više od zahtijevanog minimuma zbog dobivanja veće kategorije usluga, kao npr. urediti sobu veću od minimalno propisane površine, urediti kupaonicu/kupatilo također veće od minimalno propisane površine, veći krevet od minimalno propisanih mjera itd.

Informiranje o minimalnim uvjetima/uslovima uvelike će Vam pomoći pri planiranju i organizaciji prostora za pružanje ugostiteljskih i turističkih usluga i već Vas polako usmjeriti k planiranju investicija, odnosno jednim dijelom otkriti Vam koliko je potrebno uložiti. Napominje se da su navedeni minimalni zakonski uvjeti/uslovi prema trenutno važećim propisima. No, treba imati mogućnost promjene zakonskih propisa, pa se sukladno tome čitatelj/čitalac upozorava da prije ozbiljnog ulaska u projekt/projekat osmišljavanja i pokretanja vlastitog turističkog seoskog gazdinstva, provjeri je li u razdoblju/periodu od izdavanja ovog vodiča do trenutka kada ga čita došlo do izmjena i dopuna relevantnih propisa koji se spominju i iz kojih su preuzeti i navedeni minimalni uvjeti/uslovi. Sve trenutno važeće pravne propise možete pronaći na internetskoj stranici Federalnog ministarstva okoliša i turizma: <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/23/zakonski-okvir>.

Prije popisa minimalnih uvjeta/uslova po tipovima turističkih seoskih gazdinstva, potrebno je ovdje naznačiti i koji su propisani limiti što se kapaciteta tiče (kapaciteti sjedećih mjesta kod usluživanja hrane i smještajni kapaciteti, tj. broj kreveta i kamp jedinica):

- IZLETIŠTE I VINOTOČJE/KUŠAONICA: 50 osoba (izletnika);
- SOBA/APARTMAN: 10 soba, odnosno 20 osoba (20 kreveta) – kao seosko kućanstvo/domaćinstvo ili kao „privatni iznajmljivač“;
- KAMP: 20 jedinica, odnosno 60 osoba kao seosko kućanstvo/domaćinstvo; ili kao „privatni iznajmljivač“;
- HOTEL: nije određen limit
- KAMP ODMORIŠTE: nije određen limit

5.4.1. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko kućanstvo/domaćinstvo-izletišta i vinotočje/kušaonicu

Ako želite registrirati seosko kućanstvo/domaćinstvo (agroturizam) kao izletišta i/ili vinotočje/kušaonicu sukladno Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10) i nuditi usluge prehrane i kušanja gostima izletnicima, minimalni uvjeti/uslovi su sljedeći:

PRIHVAT GOSTIJU: usluge prihvata gosta, telefon na raspolaganju gostima (fiksni ili mobilni), parkiralište/parking najmanje 20% kapaciteta (konzumnih mjesta), kutija prve pomoći, mogućnost poziva hitne medicinske pomoći.

SANITARNI ČVOR ZA GOSTE: jedan zahod/toalet za žene i jedan za muškarce, sanitarije u pravilu pod istim krovom i u blizini sadržaja, ako nisu, pristup do sanitarija mora biti zaštićen od oborina/padavina, na ulazu istaknute uobičajene oznake zahoda/toaleta za žene i zahoda/toaleta za muškarce, pod od protukliznog i vodootpornog materijala koji se lako čisti i održava (keramičke pločice i sl.), zid od vodonepropusnog materijala koji se lako čisti i održava (keramičke pločice i sl.) do visine minimalno 1,60 m, zaštite od pogleda izvana na vratima i prozorima ako postoje, prirodno ili mehaničko provjetranje, sredstvo za osvježavanje prostora, odgovarajuća rasvjeta, grijanje – iznimno, ne primjenjuje se na objekt/objekat u kojem se usluge pružaju ljeti.

PREDPROSTOR ZAHODA/TOALETA ZA ŽENE I MUŠKARCE: umivaonik s tekućom toplom i hladnom vodom, tekući sapun, papirnati ručnici/ubrusi s držačem ili uređaj/aparat s platnenim ručnikom/peškirom u roli ili uređaj/aparat za sušenje ruku, zrcalo/ogledalo, koš/korpa za otpatke, polica za odlaganje stvari – uz umivaonik, pisoar na ispiranje tekućom vodom postavljen ili ograđen tako da se ne vidi izvana u predprostoru zahoda/toaleta za muškarce.

ZAHODSKA/WC KABINA ZA ŽENE I MUŠKARCE: WC školjka s ispiračem, kuka za odjeću, mogućnost zaključavanja vrata i slično, koš/korpa za otpatke s poklopcem u zahodu/toaletu za žene, polica za odlaganje stvari u zahodu/toaletu za žene, držač s WC papirom, četka za čišćenje WC školjke.

PROSTOR ZA USLUŽIVANJE HRANE - BLAGOVAONICA/TRPEZARIJA ILI NATKRIVENI ILI NENATKRIVENI PROSTOR NA OTVORENOM: Ako se radi o unutaršnjem/unutrašnjem prostoru, visina prostorije treba biti najmanje 2,40 m.

Važno: visina prostora može biti i manja od 2,40 m ako se radi o postojećem objektu (građevini) koji je izgrađen prije donošenja Pravilnika o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (24. svibnja/maja 2010. godine), ali uz uvjet/uslov da postoji mogućnost prozračivanja prostora i da je osigurano/bezbijedeno nesmetano i sigurno kretanje gostiju i članova kućanstva/domaćinstva.

Osim toga, blagovaonica/trpezarija treba sadržavati još: pod koji nije klizav i od materijala koji se lako čisti i održava, stolove s površinom koja se lako čisti i održava, stolicama i sl. sukladno kapacitetu objekta, na stolu papirnata salвета ili platneni ubrus za svako konzumno mjesto, pribor za jelo od nehrđajućeg materijala, dovoljan broj vješalica za odjeću u blagovaonici/trpezariji, prirodno ili umjetno prozračivanje blagovaonice/trpezarije, grijanje blagovaonice/trpezarije. Iznimno, ne primjenjuje se na objekt/objekat u kojem se usluge pružaju ljeti.

PROSTORIJA ZA PRIPREMU HRANE (KUHINJA): prozori na otvaranje ako postoje i ventilacijski otvori s mrežicom protiv insekata, pod prostorije od vodonepropusnog i neklizajućeg materijala, zid prostorije do visine 2,0 m obložen vodo-

nepropusnim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice ili sl.), odgovarajući broj rashladnih uređaja/aparata za odvojeno spremanje hrane, dvodijelno korito s tekućom toplom i hladnom vodom i strojem/mašinom za pranje bijelog posuđa, odgovarajuće radne površine i police te ormari za posuđe i pribor od nehrđajućeg materijala, koš/korpa za otpatke (obvezno/obavezno samo za izletišta, za vinotočje/kušaonicu nije obvezno/obavezno), odgovarajući uređaji/aparati za termičku obradu hrane, pića i napitaka, primjereno posuđe odgovarajuće kvalitete/kvaliteta (obvezno/obavezno samo za izletišta, za vinotočje/kušaonicu nije obvezno/obavezno), vatrootporna tkanina za gašenje požara, kutija prve pomoći kompletno popunjena, spremište sredstava za čišćenje u zasebnoj prostoriji ili prostoru (ormar i sl.), spremnici za komunalni otpad (kontejneri ili tipizirane posude), hrana ne smije biti u izravnom/direktnom kontaktu s policom ili podom, odvojeno čuvanje ribe, mesa, mliječnih proizvoda, voća i povrća, ostalih sirovina, poluproizvoda i gotove hrane, kontrola temperature u svim rashladnim uređajima/aparatima, smrznuta hrana od -12 do -18°C, riba i meso od 0 do 3°C, povrće, jaja, kuhana i obrađena hrana i ostalo od 4 do 8°C, poseban sanitarni čvor za osobe koje rade na pripremi i usluživanju hrane, jedna zahodska/WC kabina s umivaonikom s tekućom toplom i hladnom vodom i zrcalom/ogledalom, sanitarni čvor odgovarajuće opremljen opremom i priborom za održavanje higijene: WC papir, četka za čišćenje WC školjke, tekući sapun, papirnati ručnici/ubrusi ili uređaj/aparat za sušenje ruku.

ČIŠĆENJE I OPĆE STANJE: podovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl., zidovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl., stropovi/plafoni čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl., namještaj čist i bez znakova habanja, oštećenja i sl., sanitarna oprema čista i bez znakova habanja, oštećenja i sl., stolarija ili bravarija bez znakova habanja, oštećenja i sl., ostala oprema čista i bez znakova habanja, oštećenja i sl., uređaji/aparati ispravni.

PRILAZNI PUT U DOBROM STANJU BEZ LOKVI, RUPA I SL., FASADE GRAĐEVINA KUĆANSTVA/DOMAĆINSTVA U DOBROM STANJU: bez okrohota, napuklina, ljuštenja boje i sl., dobro čišćenje i održavanje prostora oko objekta, redovno održavanje uređaja/aparata, opreme i objekata u funkcionalnom i ispravnom stanju.

5.4.2. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko domaćinstvo - soba

Seosko kućanstvo/domaćinstvo – soba kategorizira se s dvije, tri ili četiri zvjezdice. Ako želite registrirati kućanstvo/domaćinstvo sukladno Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10) i nuditi usluge smještaja u sobama, minimalni uvjeti/uslovi su sljedeći:

PRIHVAT GOSTIJU: usluga prihvata gosta prema potrebi, dostava poruka gostu, mogućnost korištenja telefona, parkiralište/parking za motorno vozilo (ovaj uvjet/uslov nije obavezan/obavezan za kategoriju dvije zvjezdice), kutija prve pomoći, mogućnost poziva hitne medicinske pomoći.

MINIMALNA NETO POVRŠINA MODULA SOBE:

Modul sobe za kategoriju dvije zvjezdice čini predprostor (ako ga ima) i prostor za spavanje. Soba nema vlastitu kupaonicu/kupatilo, odnosno uređena je jedna, zajednička, kupaonica/kupatilo za više soba. Minimalna površina za jednokrevetnu sobu iznosi 8 m², a minimalna površina za dvokrevetnu sobu iznosi 12 m².

Modul sobe za kategoriju tri zvjezdice čini predprostor (ako ga ima), prostor za spavanje i vlastita kupaonica/kupatilo. Minimalna površina za jednokrevetnu sobu iznosi 11 m², a minimalna površina za dvokrevetnu sobu iznosi 15 m².

Modul sobe za kategoriju četiri zvjezdice čini predprostor (ako ga ima), prostor za spavanje i vlastita kupaonica/kupatilo. Minimalna površina za jednokrevetnu sobu iznosi 12 m², a minimalna površina za dvokrevetnu sobu iznosi 17,5 m².

UREĐENJE I OPREMA: soba označena brojem ili drugom oznakom (imena, imena biljaka, imena životinja i sl.), zaseban ulaz u sobu, prostor za spavanje, kupaonica/kupatilo (za kategoriju dvije zvjezdice zasebna, vlastita kupaonica/kupatilo nije obavezan/obavezan uvjet/uslov s obzirom da je dopušteno/dozvoljeno da se za više soba može organizirati jedna kupaonica/kupatilo), zajednički sanitarni čvor (obavezan/obavezan uvjet/uslov samo za kategoriju dvije zvjezdice, za kategoriju tri i četiri zvjezdice svaka soba mora imati svoj vlastiti zasebni sanitarni čvor), prozor s dnevnim svjetlom,

visina modula 2,40 m - ako se radi o postojećem objektu (građevini) koji je izgrađen prije donošenja Pravilnika o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (24. svibnja/maja 2010. godine), ali uz uvjet/uslov da postoji mogućnost prozračivanja prostora i da je osigurano/bezbijedeno nesmetano i sigurno kretanje gostiju i članova kućanstva/domaćinstva.

Krevet za sobu kategorije dvije i tri zvjezdice: krevet za jednu osobu minimalne veličine 80x190 cm, krevet za dvije osobe minimalne veličine 140x190 cm.

Krevet za sobu kategorije četiri zvjezdice: krevet za jednu osobu minimalne veličine 90x190 cm, krevet za dvije osobe minimalne veličine 160x190 cm. Nadalje, minimalni uvjeti/uslovi su i: rublje/veš za krevet (dvije plahte, jastučnica, pokrivač), dodatni pokrivač po osobi (iznimno, ne primjenjuje se na sobu u kojoj se usluge pružaju samo ljeti), jastuk po osobi, dodatni jastuk na zahtjev gosta (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice), dva ručnika/peškira i čaša po osobi - promjena ručnika/peškira svaka tri dana i za svakog novoga gosta (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju dvije zvjezdice), mijenjanje plahti i jastučnice jednom tjedno/sedmično i za svakog novoga gosta (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju dvije zvjezdice), mijenjanje plahti i jastučnice svaka tri dana i za svakog novoga gosta (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice), zastori za zamračivanje ili slično, stol sa stolicom, noćni ormarić ili polica uz krevet, po osobi, tepih koji se ne klišuje, uz krevet, ako pod nije prekriven tepisonom (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice), vatrootporna pepeljara ili znak zabrane pušenja (ako ne želite da se u sobi puši), koš/korpa za otpatke, ogledalo/zrcalo, garderobni ormar s policama ili ladicama i dijelom za vješanje odjeće s pet sličnih vješalica za odjeću po osobi, grijanje (iznimno, ne primjenjuje se na sobu u kojoj se usluge pružaju samo ljeti), glavna rasvjeta (na stropu/plafonu ili na zidu, ili kao samostojeća svjetiljka), noćna svjetiljka uz svaki krevet, po osobi (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice), jedna slobodna elektroutičnica (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice), TV u boji s daljinskim upravljačem i upustvom za korištenje na službenim jezicima Federacije BiH i najmanje na jednom stranom jeziku (engleski), ispisan naziv vrste i kategorije objekta, cjenik/cjenovnik sobe i ostalih usluga na službenim jezicima Federacije BiH i najmanje na jednom stranom jeziku (engleski), dječji krevetić na zahtjev gosta, (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice). **KUPAONICA/KUPATILO** – za goste u sobama kategorije tri i četiri zvjezdice – uvjeti/uslovi su obavezni/obavezni i za kategoriju dvije zvjezdice, ali samo u slučaju ako svaka soba ima svoju vlastitu kupaonicu/kupatilo: WC školjka s ispiranjem, četka za čišćenje WC školjke, WC papir s držačem i rezervno pakiranje/pakovanje papira, umivaonik s

tekućom toplom i hladnom vodom, sapun u omotu ili tekući sapun, koš/korpa za otpatke, vrećice/kese za higijenske uloške, kada s rukohvatom ili tuš kada s tekućom toplom i hladnom vodom, sapun za kupanje (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice), zidovi kupaonice/kupatila prekriveni keramičkim pločicama ili kamenim pločama ili drugim vodonepropusnim materijalima do visine 1,60 m, a oko kade ili tuš kade do visine 1,80 m, pod kupaonice/kupatila prekriven keramičkim pločicama ili kamenim pločama ili drugim vodonepropusnim materijalima, kuka za ručnike/peškire uz kadu i/ili umivaonik (po osobi), dva ručnika/peškira (jedan manji i jedan veći po osobi), prečka ili držač ručnika/peškira (po osobi), tepih od frotira ili sl. ispred kade ili tuš kade, protuklizni tepih za kadu ili protuklizno dno kade (ako kada postoji) - protuklizno dno kade dokazuje se tehničkom dokumentacijom proizvođača, police ili sl. za odlaganje toaletnog pribora, ogledalo/zrcalo, rasvjeta koja omogućuje dobru vidljivost u čitavoj kupaonici/kupatilu, prirodno ili mehaničko prozračivanje, promjena ručnika/peškira svaka tri dana i za svakog novoga gosta (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri zvjezdice), promjena ručnika/peškira svaka dva dana i za svakog novoga gosta (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice), utičnica za električni brijači aparat, kuka za odjeću (po osobi), čaša (po osobi), grijanje (iznimno, ne primjenjuje se na sobu u kojoj se usluge pružaju ljeti).

ZAJEDNIČKI SANITARNI ČVOR - za goste u sobama kategorije dvije zvjezdice: sanitarni čvor za žene i odvojeno za muškarce - za samo jednu sobu dovoljan je jedan zajednički čvor (WC, umivaonik, tuš), **do deset kreveta:** jedan umivaonik za žene i jedan za muškarce, jedna tuš kabina ili kada za žene i jedna za muškarce, jedna zahodska/WC kabina za žene i jedna za muškarce, jedan pisoar, **od deset do dvadeset kreveta:** dva umivaonika za žene i dva za muškarce, jedna tuš kabina ili kada za žene i jedna za muškarce, dvije zahodske/WC kabine za žene i jedna za muškarce, dva pisoara. Ostali obavezni/obavezni uvjeti/uslovi za zajednički sanitarni čvor su: visina prostorija 2,40 m, podovi prekriveni protukliznim i vodootpornim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice, kamene ploče i sl.), zidovi prekriveni vodootpornim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice, kamene ploče i sl.) najmanje do 1,60 m, a u tuš kabini najmanje do visine 1,80 m, odgovarajuća rasvjeta, prirodno ili mehaničko provjetranje, grijanje (iznimno, ne primjenjuje se na sobu u kojoj se posluje samo ljeti).

Prostorija ili prostor s umivaonikom: na ulazu u prostoriju ili prostor istaknute uobičajene oznake za umivaonike, umivaonik s tekućom toplom i hladnom vodom, tekući sapun s držačem uz svaki ili najviše dva umivaonika, ogledalo/zrcalo uz svaki umivaonik, polica za odlaganje stvari uz svaki umivaonik, utičnica za električnu energiju uz svaki umivaonik, kuka ili držač ručnika/peškira uz svaki umivaonik, koš/korpa za otpatke u prostoriji ili prostoru s umivaonicima.

Tuš kabina ili kada: Tuš kabine ili kade prikladno označene pojedinačno ili jednom zajedničkom oznakom, zaštita koja onemogućava pogled izvana na vratima i prozorima (ako postoje), tuš kada ili kada s tekućom toplom i hladnom vodom sa zavjesom ili zaslonom, tekući sapun s držačem, polica za odlaganje, kuka ili držač ručnika/peškira, kuka za odjeću.

Zahodska/WC kabina: zahodska/WC kabina prikladno označena pojedinačno ili jednom zajedničkom oznakom, mogućnost zaključavanja vrata ili sl., zaštita koja onemogućava pogled izvana na vratima i prozorima (ako postoje), osvježivač prostora, visoka WC školjka s ispiračem, četka za čišćenje zahodske/WC školjke, držač s WC papirom, kuka za odjeću, polica u zahodskoj/WC kabini za žene, koš/korpa za otpatke u zahodskoj/WC kabini za žene, pisoar na tekuće ispiranje u sanitarnom čvoru za muškarce.

PROSTOR ZA USLUŽIVANJE HRANE – SANITARNI ČVOR ZA GOSTE U BLAGOVAONICI/TRPEZARIJI: Minimalni uvjeti/uslovi su identični kao i kod izletišta i vinotočja/kušaonice, s razlikom što kod kategorije dvije zvjezdice gosti mogu koristiti zajednički sanitarni čvor predviđen za sobe.

ČIŠĆENJE I OPĆE STANJE: prilazno stubište/stepenište i hodnici (pod, zid, strop/plafon, oprema) čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl. (ako postoje), podovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl., zidovi čisti i bez znakova habanja oštećenja i sl., stropovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl., madrac čist, čvrst i bez ulegnuća, oštećenja i sl., rublje/veš za krevet čist i bez znakova habanja, oštećenja i sl., sanitarna oprema i armature čiste i bez znakova habanja, oštećenja i sl., stolarija ili bravarija bez znakova habanja, oštećenja i sl., ostala oprema čista i bez znakova habanja, oštećenja i sl., uređaji/aparati ispravni, prilazni put u dobrom stanju: bez lokvi, rupa i sl., fasade građevina kućanstva/domaćinstva u dobrom stanju: bez okrhovina, napuklina, ljuštenja boje i sl., terasa, lođa ili balkon u dobrom stanju: bez napuklina i ostalih oštećenja, oznake u dobrom stanju: bez mrlja, vidljivih oštećenja i sl., dobro funkcioniranje vanjske rasvjete na objektu, dobro čišćenje i održavanje okoliša/okoline, oznake u dobrom stanju: bez mrlja, vidljivih oštećenja i sl., dobro funkcioniranje rasvjete (ako postoji).

ODRŽAVANJE SOBE: jedan odgovarajući prostor (ormar ili sl.) za odlaganje posteljine i sl., redovno odstranjivanje komunalnog otpada, osigurati/obezbijediti kontinuirano održavanje sobe.

5.4.3. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko kućanstvo/domaćinstvo - apartman

Seosko kućanstvo/domaćinstvo – apartman kategorizira se s dvije, tri ili četiri zvjezdice. Ako želite registrirati kućanstvo/domaćinstvo sukladno Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10) i nuditi usluge smještaja u apartmanu, minimalni uvjeti/uslovi su sljedeći:

- Apartman mora sadržavati predprostor (ako postoji) prostorije za spavanje, prostorije za boravak, blagovanje/ručavanje i kuhanje te obavezno/obavezno kupaonicu/kupatilo te zaseban ulaz.
- Minimalna neto površina apartmana s jednom prostorijom za spavanje (jedna soba) za kategoriju dvije zvjezdice iznosi 26 m², za kategoriju tri zvjezdice iznosi 31 m², a za kategoriju četiri zvjezdice iznosi 39 m².
- Minimalna neto površina apartmana s dvije prostorije za spavanje (dvije sobe) za kategoriju dvije zvjezdice iznosi 36 m², za kategoriju tri zvjezdice iznosi 45 m², a za kategoriju četiri zvjezdice iznosi 54 m².
- Minimalna neto površina apartmana s tri prostorije za spavanje (tri sobe) za kategoriju dvije zvjezdice iznosi 48 m², za kategoriju tri zvjezdice iznosi 55 m², a za kategoriju četiri zvjezdice iznosi 69 m².
- Svi apartmani moraju imati jednu kupaonicu/kupatilo osim apartmana s tri prostorije za spavanje (tri sobe) koji mora imati dvije kupaonice/kupatila.
- Apartman može imati i više od tri prostorije za spavanje. Za svake dvije dodatne prostorije za spavanje potrebna je kompletna kupaonica/kupatilo sukladno točki/tački, a svaka prostorija (soba) mora imati površinu najmanje 10 m² za dva kreveta.

Minimalni uvjeti/uslovi za prihvatanje gostiju, uređenje i opremu, kupaonice/kupatila, čišćenje i opće stanje i održavanje identični su kao i kod seoskog kućanstva/domaćinstva – sobe, dok minimalni uvjeti/uslovi za prostor za pripremu (kuhinja) i usluživanje hrane (blagovaonica/trpezarija), sanitarni čvor za goste i sanitarni čvor za osobe koje rade na pripremi i usluživanju hrane identični su kao kod seoskog kućanstva/domaćinstva – izletišta i vinotočje i kušaonica. Bitno je napomenuti da su zahtjevi za kupaonicu/kupatilo i opremu kupaonice/kupatila identični kao kod seoskog

kućanstva/domaćinstva – soba koja ima svoju vlastitu kupaonicu/kupatilo. Jedina razlika je u tome što je propisano da apartman s dvije prostorije za spavanje (dvije sobe) kategoriziran s tri zvjezdice i apartman s tri prostorije za spavanje kategoriziran s četiri zvjezdice moraju imati još i zaseban zahod/toalet koji treba sadržavati: WC školjku s ispiraćem, četku za čišćenje WC školjke, WC papir s držačem i rezervno pakiranje/pakovanje papira, umivaonik s tekućom toplom i hladnom vodom, sapun u omotu ili tekući sapun, papirnati ručnici/ubrusi s držačem ili ručnik/peškir s držačem, koš/korpu za otpatke, vrećice/kese za higijenske uloške, zidovi zahoda/toaleta prekriveni keramičkim pločicama ili kamenim pločama ili drugim vodonepropusnim materijalom visine od 1,60 m, pod zahoda/toaleta prekriven keramičkim pločicama ili kamenim pločama ili drugim vodonepropusnim materijalom.

Za razliku od sobe propisano je da apartman mora sadržavati: garnituru za sjedenje (niski stolić s polufoteljom ili foteljom, odnosno dvosjedom ili trosjedom) prilagođenu kapacitetu apartmana; stol za blagovanje/ručavanje s brojem stolica koji odgovara kapacitetu apartmana; sudoper s tekućom toplom i hladnom vodom; kuhalo s najmanje dvije grijače ploče ili plamenika; ostavu ili kuhinjski ormarić za čuvanje hrane; ormar za posuđe i pribor za jelo; posuđe i pribor za pripremanje i konzumiranje hrane, pića i napitaka; dovoljnu količinu čistih kuhinjskih krpa i pribor za pranje posuđa; pećnica/peć ili roštilj, ili mikrovalna, hladnjak/frižider.

5.4.4. Minimalni uvjeti/uslovi za seosko kućanstvo/domaćinstvo - kamp

Seosko kućanstvo/domaćinstvo – kamp kategorizira se s dvije, tri ili četiri zvjezdice. Ako želite registrirati kućanstvo/domaćinstvo sukladno Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10) i nuditi usluge smještaja u kampu, minimalni uvjeti/uslovi su sljedeći:

UREĐENJE KAMPA: Prirodna ili postavljena ograda oko cijelog kampa; jedan ulaz - izlaz, osim protupožarnog; ulaz - izlaz u kamp odgovarajuće kontroliran; ulaz - izlaz u kamp osvijetljen noću.

USLUGE RECEPCIJE: Usluga recepcije na poziv; prostor recepcije s recepcijskim pultom ili sl. (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice); mogućnost korištenja telefona; dostava poruka gostu; osigurano/obezbjeđeno čuvanje vrijednosti (sef) – uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice; grijanje, osim u kampovima u kojima se usluge pružaju samo ljeti (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice); mogućnost poziva hitne medicinske pomoći; kutija prve pomoći; priključak na javnu prometnu/saobraćajnu infrastrukturu; pristup do smještajnih jedinica, sanitarnog čvora i ostalih sadržaja od utvrđenog gornjeg sloja (šljunak, ploče od kamena i sl.); pristupi smještajnim jedinicama, sanitarnom čvoru i ostalim sadržajima noću orijentacijski osvijetljeni.

SMJEŠTAJNE JEDINICE U KAMPU: Kamp mjesto i/ili kamp parcela; jedna smještajna jedinica pristupačna osobama s invaliditetom.

KAMP MJESTO: Uređen prostor za kampiranje (očišćen od korijenja, kamenja ili sl.); pojedinačno ili grupno brojem ili sl. označena kamp mjesta; površina kamp mjesta najmanje za kategoriju dvije zvjezdice 30 m², za kategoriju tri zvjezdice 45 m², a za kategoriju četiri zvjezdice 60 m².

KAMP PARCELA: Uređen prostor za kampiranje (očišćen od korijenja, kamenja i sl.); označena brojem ili sl. i omeđena kamp parcela; najmanje jedna parcela za kategoriju dvije zvjezdice, najmanje dvije parcele za kategoriju tri zvjezdice, najmanje tri parcele za kategoriju četiri zvjezdice. Površina kamp parcele za kategoriju dvije zvjezdice iznosi prosječno 60 m² dok površina najmanje parcele ne može biti manja od 50 m²; površina za kategoriju tri zvjezdice iznosi 70 m² dok površina najmanje parcele ne može biti 60 m²; površina za kategoriju četiri zvjezdice iznosi 80 m² dok površina najmanje parcele ne može biti 70 m²; priključak električne energije na svakoj propisanoj kamp parceli; priključak na vodovod s odvodom na svakoj propisanoj kamp parceli.

KUPAONICA/KUPATILO I SANITARNI ČVOR DO PET SMJEŠTAJNIH JEDINICA (KAMP MJESTA I KAMP PARCELA) Jedan umivaonik s tekućom toplom i hladnom vodom za žene i jedan za muškarce; jedna tuš kabina za žene i jedna za muškarce; jedan zahod/toalet za žene i jedan za muškarce; jedan pisoar na ispiranje tekućom vodom u zahodu/toaletu za muškarce.

KUPAONICA/KUPATILO I SANITARNI ČVOR OD 5 DO 10 SMJEŠTAJNIH JEDINICA (KAMP MJESTA I KAMP PARCELA) Dva umivaonika s tekućom toplom i hladnom vodom za žene i dva za muškarce; dvije tuš kabine za žene i dvije za muškarce; dva zahoda/toaleta za žene i jedan za muškarce; dva pisoara na ispiranje tekućom vodom s pregradom u zahodu/toaletu za muškarce.

Podovi i zidovi: podovi prekriveni protukliznim voodopornim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice, kamene ploče i sl.); zidovi prekriveni voodopornim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice, kamene ploče i sl.) do visine 1,60 m, a oko tuša do visine 1,80 m (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju dvije i tri zvjezdice); zidovi prekriveni voodopornim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice, kamene ploče i sl.) do visine 2,0 m (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice).

Umivaonici u posebnoj prostoriji ili prostoru uz zahode/toalete: na ulazu u prostoriju ili prostor istaknute uobičajene oznake za umivaonike; umivaonik minimalne širine 50 cm (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice); utičnica za električnu energiju uz svaki umivaonik; prirodno ili mehaničko provjetranje; odgovarajuća rasvjeta; zrcalo/ogledalo uz svaki umivaonik; polica za odlaganje stvari, uz svaki umivaonik; najmanje jedan umivaonik, u svakoj prostoriji gdje se nalaze umivaonici, mora imati tekući sapun i mogućnost brisanja ili sušenja ruku; kuka ili držač ručnika/peškira, uz svaki umivaonik; koš/korpa za otpatke; grijanje osim u kampovima u kojima se usluge pružaju samo ljeti.

Tuš kabina: tuš kabine prikladno označene pojedinačno ili jednom zajedničkom oznakom; vrata, zavjesa, zaslon i sl. na tuš kabini; zaštita koja onemogućava pogled izvana na vratima i prozorima ako postoje; prirodno ili mehaničko prozračivanje; odgovarajuća rasvjeta; mogućnost zaključavanja vrata ili sl.; tuš kada ili tuš s tekućom toplom i hladnom vodom; polica za odlaganje stvari; kuka ili držač ručnika/peškira; kuka za odjeću; grijanje osim u kampovima u kojima se usluge pružaju samo ljeti.

Zahod/toalet: zahodi/toaleti prikladno označeni pojedinačno ili jednom zajedničkom oznakom; vrata koja nisu osakljena do visine 2,0 m; zaštita koja onemogućava pogled izvana na prozoru ako prozor postoji; prirodno ili mehaničko prozračivanje; mogućnost zaključavanja vrata ili sl.; osvježavanje prostora da se ne osjeća neugodan miris; visoka WC školjka s ispiraćem; četka za čišćenje zahodske/WC školjke; držač s WC papirom; polica za odlaganje stvari u zahodu/toaletu za žene; kuka za odjeću; koš/korpa za otpatke u zahodu/toaletu za žene; grijanje osim u kampovima u kojima se usluge pružaju samo ljeti.

Pisoar: zaštita koja onemogućava pogled izvana na prozoru ako prozor postoji; pisoar postavljen da se ne vidi izvana; grijanje osim u kampovima u kojima se usluge pružaju samo ljeti.

Praonica za posuđe i rublje/veš: : kod praonika za posuđe i rublje/veš istaknuta oznaka ili natpis za praonike na službenim jezicima Federacije BiH i najmanje na dva svjetska jezika; jedan praonik s tekućom toplom i hladnom vodom za posuđe i jedan za rublje/veš do pet smještajnih jedinica; dva praonika s tekućom toplom i hladnom vodom za posuđe i dva za rublje/veš od 5 do 10 smještajnih jedinica; korita od čvrstog materijala koja se lako čiste i održavaju; natkriveni prostor praonika (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri i četiri zvjezdice). Napominje se da je moguće 50% praonika za rublje/veš i posuđe zamijeniti s perilicom/mašinom.

Usluge pranja i glačanja/peglanja rublja/veša: jedna perilica/mašina za rublje/veš i mogućnost glačanja/peglanja rublja/veša (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju tri zvjezdice); jedna perilica/mašina za rublje/veš i mogućnost sušenja i glačanja/peglanja rublja/veša (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice).

PRAŽNENJE PRENOSIVIH KEMIJSKIH ZAHODA/TOALETA: jedna kabina za pražnjenje kemijskih zahoda/toaleta; zaseban vanjski ulaz u kabinu; kabina označena oznakom ili natpisom "kabina za pražnjenje prenosivih kemijskih zahoda/toaleta" na službenim jezicima Federacije BiH i najmanje na dva svjetska jezika; posebna školjka na ispiranje (trokadero) s pomičnom rešetkom; slavina/česma s hladnom vodom i produženim fleksibilnim crijevom za ispiranje; umivaonik s tekućom vodom, tekućim sapunom i priborom za brisanje ili sušenje ruku; odgovarajuća rasvjeta; prirodno ili mehaničko provjetravanje; pod prekriven protukliznim i vodootpornim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice, kamene ploče i sl.); zid do visine 2,0 m prekriven vodootpornim materijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice, kamene ploče ili sl.).

OPSKRBA/SNABDJEVANJE PITKOM VODOM: jedna slavina/česma za opskrbu/snabdijevanje pitkom vodom s odvodom (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju dvije i tri zvjezdice; dvije slavine/česme za opskrbu/snabdijevanje pitkom vodom s odvodom (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice).

ODRŽAVANJE: spremište za sredstva i pribora za čišćenje i održavanje prostorija, prostora i okoliša/okoline; redovno održavanje uređaja/aparata, opreme i objekata u funkcionalnom i ispravnom stanju.

ČIŠĆENJE I OPĆE STANJE: podovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; zidovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; stropovi/plafoni čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; recepcijski pult ili slično čist i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; namještaj čist i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; stolarija ili bravarija bez znakova habanja, oštećenja i sl.; sanitarna oprema i armatura čiste i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; ostala oprema čista i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; uređaji/aparati ispravni.

UREĐENJE PROSTORA KAMPA: pristupi do smještajnih jedinica, sanitarija i ostalih sadržaja u dobrom stanju: bez lokvi, rupa i sl.; oznake u dobrom stanju: bez vidljivih oštećenja; dobro funkcioniranje vanjske rasvjete; fasade i terase građevina domaćinstva u dobrom stanju: bez okrhovina, napuklina, ljuštenja boje i sl.; oprema za smještaj u dobrom stanju (prikolica i sl.); dobro čišćenje i održavanje prostora kampa.

Osim navedenog, kamp mora sadržavati još i: jedan rashladni pretinac ili uređaj/aparat (uvjet/uslov obavezan/obavezan samo za kategoriju dvije i tri zvjezdice); dva rashladna pretinca ili uređaja/aparata (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategoriju četiri zvjezdice); osiguranu/bezbijedenu mogućnost zamrzavanja elemenata za prijenosne hladnjake/frižidere; prostor ili prostori za igru djece s najmanje tri elementa za igru, npr. ljuljačka, pješčanik i sl. (uvjet/uslov je obavezan/obavezan samo za kategorizaciju četiri zvjezdice); prostor za roštilj, ognjište ili sl., ako postoji, mora biti uređen da se izbjegne požar; primjereno zbrinjavanje otpada u zatvorenim posudama za otpad.

Također, kod kampa su propisani i ekološki elementi koji se boduju. Definirano je 10 elemenata koji se svaki boduju

s dva boda, morate imati minimalno četiri boda za kategoriju dvije zvjezdice, šest bodova za kategoriju tri zvjezdice, osam bodova za kategoriju četiri zvjezdice. To konkretno znači da morate imati dva (za kategoriju dvije zvjezdice), tri (za kategoriju tri zvjezdice), četiri (za kategoriju četiri zvjezdice) od u nastavku navedenih 10 ekoloških elemenata: primjena alternativnih energetskih izvora; ušteda pitke vode zbog dvostrukog/duplog korištenja; štednja pitke vode primjenom štedljivih uređaja/aparata i tehnologije (vodokotliči sa stop tipkama, perlatori, slavine/česme sa sustavom/sistemom samozatvaranja); razvrstavanje otpada; uređeni zajednički prostor za roštilj; znak ograničenja brzine u kampu; parkiralište/parking izvan kampa za vanjske posjetitelje/posjetioce; prirodne osobitosti kampa (očuvanje prirodne šume, drveća, morfologije, prirodne plaže i sl.); specifično i autohtono hortikulturno uređenje kampa; ušteda električne energije kroz primjenu štedljivih žarulja/sijalica, limitatora snage, automatskog isključivanja dijela rasvjetnih tijela.

Minimalni uvjeti za prostor za pripremu (kuhinja) i usluživanje hrane (blagovaonica/trpezarija) i sanitarni čvor za osobe koje rade na pripremi i usluživanju hrane identični su kao kod seoskog kućanstva/domaćinstva – izletišta i vinotočje i kušaonica. Razlika je u tome što prostor za usluživanje hrane ne treba imati poseban sanitarni čvor za goste s obzirom da im je sanitarni čvor organiziran u smještajnim jedinicama, tj. unutar kampa.

5.4.5. Minimalni uvjeti za kuću za odmor

Kuća za odmor kategorizira se s dvije, tri, četiri ili pet zvjezdica za postojeći objekt/objekat, odnosno s tri, četiri ili pet zvjezdica za novi objekt/objekat. Kuću za odmor nećete moći registrirati kao seosko kućanstvo/domaćinstvo jer Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10) ne poznaje kao tip seoskog kućanstva/domaćinstva. Ako želite registrirati kuću za odmor, to možete učiniti sukladno Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH, 32/10).

Postojećim objektom smatra se:

- objekt/objekat koji do dana stupanja na snagu Pravilnika o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH, 32/10), a to je 24. svibanj/maj 2010. godine, ima rješenje nadležnog tijela/organa državne uprave o utvrđenoj vrsti i kategoriji kao postojeći smještajni ili ugostiteljski objekt/objekat (tj. već ima registraciju);
- objekt/objekat sagrađen prije stupanja na snagu Pravilnika o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH, 32/10), a to je 24. svibanj/maj 2010. godine;
- dapostoji pravomoćna/pravosnažna građevinska dozvola za gradnju objekta pribavljena prije stupanja na snagu Pravilnika o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH, 32/10), a to je 24. svibanj/maj 2010. godine;

Svi ostali objekti smatraju se novim objektima.

S obzirom da su minimalni uvjeti/uslovi za kategoriju kuća za odmor detaljni i brojni, te ih nije moguće sve navesti u ovom vodiču zbog ograničenosti prostora i ako Vas zanima registracija kuće za odmor, sve minimalne uvjete/uslove možete pronaći na web-stranici Federalnog ministarstva okoliša i turizma na adresi:

<http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/23/zakonski-okvir> i to pod poglavljem **Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti – Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu**, Prilog VII – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju kuće za odmor u kućanstvu/domaćinstvu – PO (postojeći objekt/objekat) i Prilog VIII – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju kuće za odmor u kućanstvu/domaćinstvu – NO (novi objekt/objekat).

5.4.6. Minimalni uvjeti/uslovi za Hotel baština

Hotel baština registrira se sukladno Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima/uslovima i kategorizaciji objekata iz skupine hoteli (Sl. novine BiH 32/10).

Hotel baština mora biti u starim, izvornim, tradicijskim/tradicionalnim, povijesnim/historijskim, ruralno-urbanim strukturama i građevinama, uređen i opremljen na tradicijski/tradicionalni način. Ne može se nalaziti u replikama (preslikama/kopijama) starih građevina i struktura; postojeće stare građevine ne mogu se dograđivati i nadograđivati, već trebaju zadržati izvornu prostornu strukturu i oblik. Hotel baština je objekt/objekat u kojemu se gostima obvezno/obavezno pružaju usluge smještaja i doručka, a mogu se pružati i druge ugostiteljske usluge.

Hotel baština je funkcionalna cjelina koju čini jedna građevina, dio građevine ili više prostorno odvojenih, ali funkcionalno povezanih građevina, a mogu biti odvojene javnom ili zajedničkom površinom. U ugostiteljske sadržaje hotela baština (recepcija, smještajne jedinice, sadržaji za pripremu i usluživanje hrane, pića i napitaka i drugo) može se ulaziti neposredno iz vanjskog prostora.

HOTEL BAŠTINA MORA IMATI: prijemni hol u kojem je recepcija, najmanje pet smještajnih jedinica, ugostiteljske sadržaje za pripremu i usluživanje hrane, pića i napitaka (kuhinju i blagovaonicu/trpezariju) i zajednički sanitarni čvor. Smještajne jedinice u hotelu baština mogu biti: sobe i/ili hotelski apartmani i iznimno, obiteljske/porodične sobe.

S obzirom da su minimalni uvjeti/uslovi za kategoriju hotel baština detaljni i brojni te ih nije moguće sve navesti u ovom vodiču zbog ograničenosti prostora i ako Vas zanima registracija hotela baština, sve minimalne uvjete/uslove možete pronaći na web-stranici Federalnog ministarstva okoliša i turizma na adresi: <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/23/zakonski-okvir> i to pod poglavljem **Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti – Pravilnik o razvrstavanju, minimalnim uvjetima/uslovima i kategorizaciji objekata iz skupine hoteli (Sl. novine BiH 32/10)**, Prilog A – Uvjeti/uslovi za hotel baština.

5.4.7. Minimalni uvjeti/uslovi za Kamp odmoriste

Kamp odmoriste registrira se sukladno Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima/uslovima i kategorizaciji kampova iz skupine Kampovi i druge vrste ugostiteljskih objekata za smještaj (Sl. novine BiH 70/10).

MINIMALNI UVJETI/USLOVI ZA KAMP OMORIŠTE JESU:

Ulaz: jedan kolni ulaz - izlaz osim protupožarnog; prirodna (zelena) ili postavljena ograda oko cijelog kamp odmorista; ulaz odgovarajuće kontroliran; ulaz noću osvijetljen; orijentacijski plan noću osvijetljen s ucrtanim prometnicama/saobraćajnicama, smještajnim jedinicama i ostalim sadržajima.

Usluge recepcije: usluga recepcije na poziv, odnosno na zahtjev gosta; kutija prve pomoći; mogućnost poziva hitne medicinske pomoći; kućni red, cjenik/cjenovnik smještajnih jedinica i lista usluga s cjenikom/cjenovnikom na službenim jezicima Federacije BiH i engleskom jeziku.

Prometnice/saobraćajnice: priključak na javnu prometnu/saobraćajnu infrastrukturu; prometnica/saobraćajnica od utvrđenog nekompaktnog gornjeg sloja (šljunak ili sl.); prometnice/saobraćajnice noću orijentacijski osvijetljene.

Smještajna jedinica: uređen prostor smještajne jedinice (kamp mjesto i/ili kamp parcela) očišćen od korijenja, kamenja i sl. s dobrom odvodnjom površinskih voda; površina kamp mjesta, ako postoji, najmanje 50 m²; površina kamp parcele, ako postoji, najmanje 50 m², odnosno 5 m širine uz prometnicu/saobraćajnicu i 10 m dubine; označena, pojedinačno ili skupno, kamp mjesta, ako postoje; označena brojem ili slično i omeđena kamp parcela, ako postoji; priključak električne energije za svaku smještajnu jedinicu.

Opskrba/ snabdijevanje pitkom vodom: jedna slavina/česma za opskrbu/snabdijevanje pitkom vodom s fleksibilnim crijevom i odvodnjom na svakih 50 smještajnih jedinica; kod slavina/česmi istaknuta oznaka ili natpis za opskrbu/snabdijevanje pitkom vodom.

Pražnjenje prenosivih kemijskih zahoda/toaleta: jedna kabina za pražnjenje kemijskih zahoda/toaleta, zaseban ulaz u kabinu, na ulazu istaknuta oznaka ili natpis "kabina za pražnjenje prenosivih kemijskih zahoda/toaleta"; odgovarajuća elektrorasvjeta; prirodno ili mehaničko provjetranje; pod prekriven protukliznim i vodootpornim ma-

terijalom koji se lako čisti i održava (keramičke pločice i sl.); zid najmanje do visine 2,0 m prekriven voodopornim materijalom koji se lako čisti (keramičke pločice i sl.); posebna školjka na ispiranje (trokadero) s pomičnom rešetkom; slavina/česma s hladnom vodom i produžnim fleksibilnim crijevom za ispiranje; umivaonik s tekućom vodom, tekućim sapunom i priborom za brisanje ili sušenje ruku.

Prostor za pražnjenje kemijskih zahoda/toaleta izravno/direktno iz vozila: vozilom dostupan, od smještajnih jedinica primjereno udaljen, vizualno odijeljen prostor s odgovarajućim priključkom na odvod, opremljen slavicom/česmom s hladnom vodom i produžnim fleksibilnim crijevom za ispiranje. Pod prostora mora biti od utvrđenog kompaktnog materijala koji se lako čisti i održava.

Čišćenje i opće stanje: redovno zbrinjavanje otpada u zatvorenim posudama; podovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; zidovi čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; stropovi/plafoni čisti i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; sanitarna oprema i armature čiste i bez znakova habanja, oštećenja ili sl.; stolarija ili bravarija bez znakova habanja, oštećenja i sl.; ostala oprema čista i bez znakova habanja, oštećenja i sl.; uređaji/aparati ispravni.

Vanjski izgled objekata i okoliš/okolina: prilazni put u dobrom stanju; prometnice/saobraćajnice u objektu u dobrom stanju: bez lokvi, rupa i sl.; oznake u dobrom stanju: bez mrlja i vidljivih oštećenja (orijentacijski plan i ostalo); fasada u dobrom stanju: bez okrhota, napuklina, ljuštenja boje ili sličnog; dobro funkcioniranje vanjske rasvjete (prometnice/saobraćajnice i ostalo); dobro čišćenje i održavanje okoliša/okoline: bez otpadaka, lišća i sl.; održavanje objekta osigurano/bezbijedeno kontinuirano.

5.4.8. Korisne informacije vezano za minimalne uvjete/uslove

Kao što je navedeno, minimalni uvjeti/uslovi su obvezni/obavezni i moraju se svi ispuniti da bi se dobila registracije i kategorizacija objekta. Za seosko kućanstvo/domaćinstvo propisano je da se moraju osigurati/bezbijediti uvjeti/uslovi za pružanje usluga prehrane gostiju, tj. na turističkom seoskom gazdinstvu moraju se pružati usluge prehrane gostiju ako to gost traži. Usluge pružanja prehrane podrazumijevaju se kod seoskog kućanstva/kućanstva tipa izletišta i vinotočje/kušaonica, jer se radi o osnovnoj usluzi pružanja prehrane gostima izletnicima, dok kod tipa soba, apartman i kamp ako gost traži uslugu prehrane, ona mu se na kućanstvu/domaćinstvu mora pružiti pa je zato i obveza/obaveza organizacije kuhinje i blagovaonice/trpezarije na turističkom seoskom gazdinstvu.

Što ako niste u mogućnosti nuditi usluge prehrane jer želite pružati samo usluge smještaja i nemate poljoprivrednu proizvodnju, a Vaš se objekt/objekat nalazi u selu ili na ruralnom području i želite se reklamirati kao objekt/objekat seoskog turizma jer se nalazi u takvom okruženju pa je to realno? U tom slučaju registrirat ćete se kao „privatni iznajmljivač“ sukladno Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH, 32/10), i to kao soba, apartman, studio-apartman, kuća za odmor ili kamp. U tom slučaju pružanje prehrane gostima, odnosno organizacija uvjeta/uslova (kuhinja i blagovaonica/trpezarija) nije obvezno/obavezno.

S obzirom da su minimalni uvjeti/uslovi za ove kategorije detaljni i brojni te ih nije moguće sve navesti u ovom vodiču zbog ograničenosti prostora i ako Vas zanima takva registracija, sve minimalne uvjete/uslove možete pronaći na web-stranici Federalnog ministarstva okoliša i turizma na adresi <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/23/zakonski-okvir> i to pod poglavljem **Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti – Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u kućanstvu/domaćinstvu, (Sl. novine FBiH, 32/10)**

- Prilog I – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju sobe u kućanstvu/domaćinstvu (postojeći objekt/objekat)
- Prilog II – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju sobe u kućanstvu/domaćinstvu (novi objekt/objekat)
- Prilog III – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju apartmana u kućanstvu/domaćinstvu (postojeći objekt/objekat)
- Prilog IV – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju apartmana u kućanstvu/domaćinstvu (novi objekt/objekat)

- Prilog V – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju studio apartmana u kućanstvu/domaćinstvu (postojeći objekt/objekat)
- Prilog VI – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju studio apartmana u kućanstvu/domaćinstvu (novi objekt/objekat)
- Prilog VII – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju kuće za odmor u kućanstvu/domaćinstvu (postojeći objekt/objekat)
- Prilog VIII – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju kuće za odmor u kućanstvu/domaćinstvu (novi objekt/objekat)
- Prilog IX – Uvjeti/uslovi za kategorizaciju kampa u kućanstvu/domaćinstvu

Ako želite pružati usluge kao ruralni B&B (bed&breakfast), odnosno osim usluga smještaja nuditi samo usluge doručka za goste na smještaju, u tom slučaju registrirat ćete se kao seosko kućanstvo/domaćinstvo. No, ako bi Vam za početak administracija kroz registraciju kao seosko kućanstvo/domaćinstvo bila opterećujuća, predlaže se da ovaj oblik turističkog seoskog gazdinstva registrirate kao „privatni iznajmljivač“ s pružanjem usluga doručka. U tom slučaju kod registracije smještaja zatražit ćete i registraciju pružanja usluga doručka. Tada ćete morati zadovoljiti i minimalne uvjete/uslove za prostor za pripremu i usluživanje prehrane (doručka).

6. INTERIJEJR-EXTERIJER TURISTIČKOG SEOSKOG GAZDINSTVA

Kada su se prikupile sve detaljne informacije o minimalnim uvjetima/uslovima koji su propisani zakonskim i podzakonskim propisima, ovim korakom započinje najkompleksnija i ključna faza organizacije turističkog seoskog gazdinstva. Od ove faze ovisi hoće li Vam kućanstvo/domaćinstvo biti vizualno atraktivno, funkcionalno i prihvaćeno na tržištu, naravno uz kasniju nezaobilaznu promociju.

Prvo i osnovno pravilo kojeg bi se trebali pridržavati prilikom uređenja turističkog seoskog gazdinstva je:

NE PRILAGOĐAVAJTE ARHITEKTURU I PROSTOR SADRŽAJU, VEĆ SADRŽAJ PRILAGOĐAVAJTE ARHITEKTURI I PROSTORU!

Naime, vrlo često vlasnici gazdinstva prilagođavaju prostor i objekte na gazdinstvu sadržaju, tj. pretjerano se intervenira u arhitekturu i prostor da bi se određen sadržaj mogao organizirati. Kao primjer za to može se uzeti uređenje prostora gdje će se usluživati hrana za goste izletnike (kod izletišta). S obzirom da je tradicijska/tradicionalna arhitektura, arhitektura manjih gabarita, a vlasnik gazdinstva u pravilu želi iskoristiti zakonski maksimum usluživanja hrane (trenutno je to 50 osoba ako je gazdinstvo registrirano kao seosko kućanstvo/domaćinstvo) dolazi do preuređenja objekta tradicijske/tradicionalne građevine za potrebe ugošćavanja velikog broja osoba. U tom slučaju neminovno se intervenira u arhitekturu (dograđuje, nadograđuje, širi prostor) kako bi se dobio zadovoljavajući prostor u koji se može smjestiti 50 osoba. Način na koji se to čini prečesto je u neskladu s ambijentom i ambijentalnom arhitekturom. Upravo suprotno tome ispravno bi bilo prilagoditi broj osoba koji će se ugošćavati kapacitetu postojećeg prostora. Ako se prostor može unutar gabarita urediti za npr. 30 osoba, idealno bi bilo onda sadržaj prilagoditi prostoru te razmisliti koji još sadržaji se mogu organizirati u prostoru. Postupite li po pravilu prilagođavanja sadržaja arhitekturi, prostoru i ambijentu, nećete pogriješiti! Sačuvat ćete ambijentalnost, a gazdinstvo će Vam biti vizualno atraktivno.

6.1. Vanjsko uređenje objekta

Vanjsko uređenje gazdinstva/objekta (ovdje se misli na građevine) izuzetno je bitno, ne samo zbog očuvanja ambijentalnosti i vizualne atraktivnosti gazdinstva, već što će se budući marketing temeljiti upravo na uređenosti Vašeg turističkog seoskog gazdinstva, te jer će to biti i prvi kontakt potencijalnog gosta s Vašim gazdinstvom preko promotivnih materijala, odnosno fotografija u katalozima ili na internetu.

Objekte je bitno uređivati po tradicijskim/tradicionalnim, ambijentalnim zakonitostima, a to su u prvom redu: funkcionalan prostor, jednostavno i funkcionalno uređenje, čist i zeleni okoliš/okolina. Pri uređenju voditi se minimalizmom: činiti najmanje moguće zahvate u arhitekturi, ne zaboravljajući detalje koje su tradicijske/tradicionalne kuće imale.

Ako se radi o staroj tradicijskoj/tradicionalnoj kući (drvenoj, kamenoj, izrađenoj od cigli i sl.) koja se adaptira za potrebe turizma, ali i ne samo turizma, nego i za stanovanje, bitno je koristiti prirodne materijale, odnosno materijale karakteristične za područje na kojem se gospodarstvo/privreda nalazi: kamen, drvo, cigla i dr., i objekte strogo uređivati u postojećim gabaritima u tradicijskom/tradicionalnom ambijentu.

Svakako se preporučuje iskoristiti sav mogući već korišteni graditeljski materijal (crijep, kamene ploče, drvene grede, planjke/daske, staru žbuku itd.) postojećeg objekta ako je iskoristiv (reciklirati postojeći materijal), koristiti ručni rad i naravno biti inventivan. Stoga je vrlo uputno prije adaptacije detaljno utvrditi stupanj/stepen oštećenja objekta s obzirom da često prevladava mišljenje kako je objekt zbog dugog vremenskog razdoblja/perioda nekorisćenja i neodržavanja, odnosno zapuštenosti propao više nego što stvarno jest. To će Vam već u startu pripomoći da ne potrošite uzalud novac na obnovu, odnosno ugradnju novih materijala, tamo gdje se stari materijal mogao i te kako iskoristiti, jer je u dobrom stanju i njime ste u mogućnosti dodatno dočarati „duh starine“. Ne zaboravite da su se naši stari prilikom gradnje i opremanja objekata vodili iskušanim tradicijskim/tradicionalnim metodama obrade materijala tako da ne čudi što su, ponekad, objekti koji su zapušteni više desetljeća/decenija u izuzetno dobrom stanju.

Ako se radi o potpuno novim građevinama (nanovo sazidanim kućama) koje će se koristiti u turističke svrhe, obvezno/obavezno takvu građevinu treba izgraditi po modelu i uzoru na staru arhitekturu. No, tu treba poštivati pravilo da nije potrebno slijepo kopirati tradicijsku/tradicionalnu arhitekturu, već proučiti graditeljska pravila iz prošlosti i iz njih izvlačiti pouke koje će se primijeniti u gradnji novih objekata, što će rezultirati dojmom nenarušene, očuvane, odnosno na estetski i kulturološki prihvatljiv način, reinterpretirane ambijentalnosti i izvornosti.

Kod vanjskog uređenja objekta vrlo je bitno paziti kako su tradicijski/tradicionalni objekti izgledali: jesu li imali fasadu, koje je boje bila fasada, koji objekti se nisu žbukali, ili ako su bili izgrađeni od drveta, kako se drvo bojalo, je li imalo rezbarije, jesu li postojali dekorativni elementi na objektima, čime su objekti bili pokriveni (kakav je bio krov) itd. Pripazite i na otvore na objektu (vrata, prozori) i njihov izvorni oblik te, ako baš nije potrebno, ne mijenjajte niti njihov oblik niti otvarajte nove. Obnovu vrata, prozora i ostalih elemenata na objektu potrebno je učiniti prema originalnim tradicijskim/tradicionalnim uzorcima, a ako je potrebno iste zamijeniti s novima, zbog dotrajalosti, neka budu identični originalu ili barem tradicijski/tradicionalno prihvatljivi za područje na kojem se gazdinstvo nalazi.

Nadalje, potrebno je paziti gdje će se smjestiti i naizgled nevažni detalji kao što su vodomjeri, ormarić za el. energiju, plinomjeri/gasomjeri i sl. Njih je potrebno ugraditi na manje vidljiva mjesta i po mogućnosti zamaskirati, npr.: vodomjer s raslinjem, el. ormarić i plinomjer/gasomjer drvenim ormarićem, spremnik ukapljenog plina/gasa ako se koristi za centralno grijanje također raslinjem i ukrasnim grmljem, kablove za el. energiju postaviti podzemno ako je moguće, a ako nije, onda barem pokušati izvesti da stupovi koji nose el. kablove budu drveni poglavito oni koji su smješteni unutar gospodarstva/privrede.

Također će uz objekt/objekat biti potrebno izgraditi vodonepropusnu sabirnu (septičku) jamu. Bilo bi uputno i nju „sakriti“ sadnjom travnjaka ili raslinja. Razmislite i o mogućnosti izgradnje ekološkog pročištača (tzv. „biljka uređaja“) na Vašem gazdinstvu.

Ne zaboravite kako vanjskim uređenjem objekata ne utječete samo na vizualnu atraktivnost Vašeg gazdinstva već doprinosite očuvanju ambijentalnosti samoga sela.

6.2. Unutarnje/unutrašnje uređenje objekta

Kao i kod vanjskog uređenja, i kod unutarnjeg/unutrašnjeg uređenja je potrebno voditi računa da objekt/objekat odiše „duhom starine“ i tradicije.

Unutarnje/unutrašnje uređenje ovisit će stavljate li u funkciju turizma samo dio objekta (postojeće kuće ili nekog gospodarskog/privrednog objekta i sl.) ili cijeli objekt/objekat, te koje ćete vrste ugostiteljskih i turističkih usluga pružiti u tom objektu: usluge smještaja u sobama, apartmanima ili kući, isključivo usluge prehrane gostima izletnicima, ili kombinirano i usluge smještaja i usluge prehrane gostima izletnicima.

Stoga će nedvojbeno adaptacija objekta za turističke potrebe iziskivati i poneke intervencije u rasporedu prostorija, no ako je to moguće, bilo bi uputno pratiti postojeći raspored, odnosno plan prostora, tj. sadržaj prilagoditi arhitekturi bez spajanja prostorija, rušenja pregradnji, građenja novih pregradnji i sl., odnosno paziti na njihovu funkcionalnost.

Ako je prostor postojećeg objekta skučen, razmislite o dobivanju dodatnog prostora kroz adaptaciju dodatnih objekata ako na gospodarstvu/privredi postoje ili kroz stavljanje u funkciju prostora unutar objekta kao što su potkrovlje/tavan ili podrum.

U svemu tome ne zaboravite da se u seoskom turizmu traži i očekuje komfor i prostranost, pa je bolje napraviti jednu sobu ili apartman manje kako bi se dobila prostornost, nego jednu više, jer će u protivnom prostori biti skučeni i „zagašeni“.

Posebnu pažnju u uređenju potrebno je dati kupaonici/kupatilu kao izuzetno potrebnom prostoru koji se u tradicijskim/tradicionalnim zdanjima pojavljuje kao novi element, odnosno potpuno novi prostor koji je potrebno spretno uklopiti u ambijent. Imajte na umu da gost kada dođe na turističko seosko gazdinstvo najprije koristi kupaonicu/kupatilo. Uređenje kupaonice/kupatila ne zahtijeva luksuz, tako da isto možete urediti koristeći rustikalne elemente (s obzirom da se danas na tržištu mogu pronaći takvi elementi: zahodske/toaletne školjke, kade, lavaboi, slavine/česme, keramičke pločice i dr.) ili posve moderno. Bitna činjenica je da kupaonica/kupatilo bude funkcionalno (ima sve osnovne potrebne elemente) i dovoljno komotno i, naravno, dobro uklopljeno unutar objekta.

Nikako ne zaboravite paziti kako će se u objekt/objekat provesti potrebne instalacije: električne, vodovodne, instalacije grijanja. Instalacije bi po mogućnosti trebale biti sakrivene u zidovima, pregradnim zidovima, podovima, zidnim oblogama i sl. Ako nije moguće izbjeći da budu nevidljive, onda ih treba izvesti da budu „ugodne oku“.

Unutarnje/unutrašnje uređenje mora biti vrlo jednostavno uz korištenje detalja (pojedini kamen, cigle, drvene grede, udubine u zidovima itd.). Podovi neka budu od drveta (seljački pod), a keramičke pločice stavljati samo oko mjesta gdje se koristi voda. Posebno je potrebno paziti na detalje prilikom opremanja prostora, kao što su tepisi, zavjese, stolnjaci, vaze, posude od gline i keramike (lonci, čaše, bokali i sl.) rasvjetna tijela (sa sjenilima od platna, stakla, keramike ili emajla), namještaj i ostalo. Tako npr. ako posjedujete etnografske elemente koji su se koristili u kuhinji kao što su ručni mlinac za kavu/kafu, sito, košare/korpe, drvene i keramičke zdjele, ručni žrvanj/mlin, petrolejka, stari sat i dr., slobodno njima možete dekorirati kuhinju. Također, kuhinju možete dekorirati i s peći na drva, peći od lijevanog željeza, zidanom peći, ognjištem s napama, koje se možda više ne koriste, ali su obnovljene i očišćene, odnosno nisu u funkciji, ali ćete njima dodatno dočarati ugođaj starinske kuhinje.

U sobu možete staviti poseban lavor na drvenom ili metalnom nosaču s bokalom vode i starinskim (lanenim) ručnicima/peškirimama što će svakako upotpuniti starinski ugođaj sobe. Ne zaboravite u sobu staviti pokoji stručak/kiticu sasuenog mirisnog bilja karakterističnog za područje u kojem se nalazi Vaše turističko seosko gazdinstvo, ili pak pokoju jabuku ili dunju koje će prostoru dati ugodan miris.

Pogrešno je zidove okriti i „obogatiti“ detaljima kao što su raznorazni stari predmeti koji nikad nisu ni bili korišteni za takvu svrhu – npr. na zidove okačiti jaram, oruđe koje se koristilo u poljoprivrednim radovima ili u nekom obrtu/zanatu, rasvjetno tijelo načiniti od kotača/točkova zaprežnih kola i sl.). Zidovi se jednostavno mogu dekorirati umjetničkim slikama (koje odgovaraju ambijentu), starim fotografijama ljudi i samog mjesta. Pazite na boje zidova. Koristite tradicijske/tradicionalne uzorke i štukature ako su se koristili u području na kojem se nalazi Vaše turističko seosko gazdinstvo.

Prečesto se događa da interijeri izgledaju kao „skladišta korištenog namještaja“ po principu što više to bolje, čime se guši osjećaj prozračnosti prostora. Također je pogrešno prostor opremiti dotrajanim namještajem koji se koristio dugi niz godina za vlastite potrebe. Općenito, treba imati na umu jedno od osnovnih pravila dizajna koje glasi: manje je više.

Ako se koristi stari, antikni namještaj – vrlo jednostavan, ali funkcionalan namještaj – potrebno ga je potpuno očistiti i restaurirati. Također, nije pogrešno koristiti potpuno novi namještaj, ali koji ima tradicijski/tradicionalni (rustikalni) štih. Unutarnje/unutrašnje uređenje može se kombinirati s tradicijskim/tradicionalnim i modernim, ali na način da se ne izgubi ambijentalnost prostora. Madrace, jastuke, posteljina, prekrivače koristite nove. Posteljina i prekrivači mogu biti ručni rad (starinski model) ili jednostavno kupljeni, ali koji odgovara ambijentu. Pazite na boje posteljine i prekrivača.

Jednostavno pravilo koje kod uređenja trebate pratiti je: budite kreativni! Ali uvijek imajte na umu da objekt/objekat bude izraz tradicionalnosti područja u kojem se nalazi.

6.2.1. Uređenje prostora za pružanje hrane (blagavaonica)

Ako se usluge prehrane pružaju gostima izletnicima koji na turističko seosko gazdinstvo dolaze na poludnevni ili cjelodnevni izlet, i to prvenstveno na ručak ili večeru ili na kušanje određenog tradicijskog/tradicionalnog proizvoda koji se na gazdinstvu proizvodi (kušaonica), potrebno je za tu namjenu organizirati poseban prostor za usluživanje jela.

Ako se usluge prehrane pružaju samo gostima na smještaju, hrana se može usluživati u smještajnoj jedinici (sobi, apartmanu ili kući), ali bez obzira na to, na gazdinstvu dužni ste organizirati poseban prostor za pripremu i usluživanje prehrane. Naime, organizacija posebnog prostora s priručnom kuhinjom, koji će imati kapacitet sjedećih mjesta prema kapacitetu smještaja (broju osoba) olakšat će, kako pripremu, tako i usluživanje hrane.

Prostor za usluživanje hrane može biti uređen u dijelu obiteljske/porodične kuće ili pak u nekom od postojećih objekata na gazdinstvu koji više nisu u funkciji, a mogli bi se urediti za ovu namjenu (stara staja/štala, gospodarski/privredni objekat/objekt, tradicijska/tradicionalna vanjska kuhinja, kamin, i sl.). Ako se objekt/objekat gradi iznova, treba ga izgraditi u tradicijskom/tradicionalnom stilu.

Preporuča se prostor opremiti drvenim stolovima i stolicama, s obzirom da su se po tradiciji blagovaonice/trpezarije u tradicijskim/tradicionalnim kućama većinom opremale drvenim stolicama i stolovima. Prostor se može opremiti i drvenim klupama i masivnim drvenim stolovima no, svakako treba paziti prepoznaje li tradicija kraja u kojem se nalazi kućanstvo/domaćinstvo masivne drvene klupe i stolove kao namještaj. Također, treba paziti da je omogućena pokretljivost gostiju, u smislu omogućenog dizanja od stola.

Podovi prostora bi također trebali biti od tradicijskih/tradicionalnih materijala (drvo, kamen, cigla) – ovisno o kraju gdje je kućanstvo/domaćinstvo smješteno, no vrlo učinkovito/efektno se može koristiti i brušeni kulir (cementna glazura preko cijele plohe sa smjesom drobljenog kamena u raznim bojama i kada se sve osuši, brusi se cijela površina strojem/mašinom) – ovakav pod je lak za održavanje i daje osjećaj „starinskog poda“.

Prostor se može dodatno opremiti kredencima, ognjištem, kaminom ili starinskom peći.

Kod uređenja prostora bitno je da prostor odiše toplinom, tj. da izgleda „domaćinski“ i kao prostor u kojem se okuplja i boravi obitelj/podružica, odnosno da kod gosta pobuđuje osjećaje topline, opuštenosti, željom za ostankom, željom za ponovnim povratkom, evocira uspomene, itd.

Pogrešno je prostor shvatiti kao komercijalni objekt/objekat za turiste te ga tako i uređivati (uređuje se za neke druge ljude) jer će izgubiti na atraktivnosti i toplini, a gosti se baš neće ugodno osjećati u njemu. U najkraćem, savjet bi bio da prostor uređujete kao da ga uređujete za sebe osobno.

6.3. Uređenje okoliša/okoline na turističkom seoskom gazdinstvu

Uređenje okoliša/okoline i vrta turističkog seoskog gazdinstva jednako je zahtjevan i važan posao kao i uređenje samog objekta za prihvata gostiju.

Atraktivnost cjelokupnog gazdinstva mjeri se upravo stupnjem/stepenom uređenosti okoliša/okoline (okućnice, dvorišta), a vrlo je bitno znati kako gost prilikom dolaska na turističko seosko gazdinstvo svoju prvu impresiju (pozitivnu ili negativnu) stvara na osnovi uređenosti okoliša/okoline. Također, prilikom promocije turističkog seoskog gazdinstva (bilo kroz brošure, kataloge ili internet) najviše se koriste fotografije vanjskog dijela gospodarstva/privrede.

Uređen okoliš/okolina i vrt imaju osim čimbenika/faktora privlačnosti i drugu ne manje vrijednu svrhu s ciljem prezentacije seoskog turizma kao promotora prirodne i kulturne baštine određenog kraja – npr. kroz: stvaranje dojma kultiviranog kućanstva/domaćinstva s tradicijskim/tradicionalnim elementima, očuvanje bioraznolikosti (raznovernosti) starih sorti voća, povrća, cvijeća, ukrasnog, začinskog i ljekovitog bilja, ili očuvanju autohtonih pasmina domaćih životinja.

Pri uređenju okoliša/okoline (okućnice, dvorišta) i vrta potrebno je uzeti u obzir sljedeće osnovne komponente kao što je OGRADA (ako postoji) – najčešće su seoska gazdinstva odvojena jedna od drugih ogradama ili zidom, ne samo zbog privatnosti, već što su se nekada na gazdinstvima intenzivno uzgajale životinje pa se ogradama i zidovima sprječavala šteta koju su životinje mogle prouzročiti na susjednim gazdinstvima. Danas su ograda ili zid većinom u funkciji očuvanja intimnosti te dekorativni element gazdinstva.

Turističko seosko gazdinstvo na jednostavan i učinkovit/efektan način može biti ograđeno: drvenom ogradom; starinskim pleterom (ogradom od pruća) – također se koristi za ograđivanje cvjetnjaka, povrtnjaka, začinskog vrta itd.; kamenim suhozidom; zelenom ogradom – živicom sastavljenom od mješavine različitog autohtonog grmlja (grab, glog, drijen, kupina, divlja ruža, lijeska, trnina, bazga/zova, žutika, jorgovan itd.) koja se može koristiti, kako za okruživanje cijelog kućanstva/domaćinstva, tako i za ograđivanje pojedinih dijelova samog vrta, a u kombinaciji sa starinskim pleterom; grmolikim cvijećem;

Ako je oko turističkog seoskog gazdinstva izrađen betonski zid ili zid od betonskih cigli, njega je u što većoj mjeri potrebno „zamaškirati“ sadnjom živice, grmolikog cvijeća ili drugih sadnica kako bi se na kućanstvu/domaćinstvu dobio što je moguće veći osjećaj „prirodnosti“;

Ako je Vaše turističko seosko gazdinstvo izdvojeno u samom naselju, ili je van naselja i nalazi se u prirodnom okruženju, ili u tradiciji kraja nije bio običaj da se dižu ograde, te stoga gazdinstvo nije bilo ograđeno, niti postoji velika potreba da se ono ogradi, okoliš/okolina se vrlo jednostavno može urediti kao travnjak s cvjetnim alejama i ukrasnim biljem, što će vizualno povećati prostornost. Kad

se govori o travnjaku, ovdje se ne misli na zasijavanje „engleske“ trave ili posebnih vrsta trava i od travnjaka praviti golf-terene, već se misli na samoniklu „autohtonu“ travu koja će se održavati (uredno kositi);

Ostale komponente uređenja okućnice su:

PREDVRT – prostor između ulaska u gospodarstvo/privredu i kuće – sastavljen je od ukrasnog tradicijskog/tradicionalnog grmlja i bilja te autohtonog cvijeća.

PROSTOR ZA ODMOR – posebno osmišljen prostor koji se nalazi u vrtu kao vanjski „dnevni boravak“, odnosno prostor na kojem je moguć boravak u ljetnim danima te koji je zasjenjen starinskom „pergolom“ od starinske sorte grožđa, ruže penjačice, lozice i sl. na drvenoj konstrukciji ili nekim od listopadnog drveća: orah, lipa, dud, starom voćkom i sl. ili je jednostavno zasjenjen platnom na drvenoj konstrukciji. Nije poželjno da namještaj za vanjski prostor za odmor (stolice, stolovi, klupe) bude plastični, već koristiti drveni, a po mogućnosti izbjegavati i suncobrane s reklamama.

VOĆNJAK – okućnicu je moguće urediti i kao voćnjak koji se sastoji se od starinskih sorti voćaka: jabuka, šljiva, oraha, badema, lješnjaka, trešanja, bresaka i ostalih vrsta. Voćnjak može unutar gospodarstva/privrede postojati i kao zaseban element.

STAZE I PUTEVCI NA GAZDINSTVU – služe za komunikaciju prema zgradama unutar gazdinstva te po dvorištu. Mogu biti izrađeni od cigli, kamenih ploča ili jednostavno pošljunčani šljunkom sitnije granulacije, pa čak mogu biti i utabani ako se teži k jednostavnosti uređenja. Ne preporučuje se staze i putevke betonirati.

OSTALI OBJEKTI: na gazdinstvu, poglavito onom na kojem se živi, tj. na kojem postoji poljoprivredna proizvodnja mogu se pronaći i ostali objekti, kao što su: staje/štale s vanjskim prostorom za životinje; peradarnik (ograđen); svinjac (ograđen); gnojnica (uređena pored staje/štale ili malo udaljena od stambenih objekata); sjenik; gospodarske/privredne zgrade (za spremanje ljetine/uroda garaže i sl.); kompostišta – koje nije potrebno posebno graditi već se na učinkovit/efektan način može napraviti od pletera. I ostale objekte potrebno je vizualno urediti. Bilo bi idealno ako su i oni izgrađeni na tradicijski/tradicionalni način od prirodnih materijala ili pak po uzoru na tradicijsku/tradicionalnu gradnju. Ako su ipak novo sagrađeni, onda nije poželjno da budu npr. neozbukani ako su izrađeni od betonskih cigli, pokriveni cementnim pločama ili limom ili pak provizorno nekim neadekvatnim materijalom (najlon, plastika i sl.), već je i njih potrebno urediti u tradicijskom/tradicionalnom stilu, odnosno pripaziti da izgledaju uređeno, završeno i atraktivno;

U dvorištu gazdinstva može se naći još i BUNAR, poglavito ako je u funkciji, što će također utjecati na podizanje atraktivnosti; U dvorištu je moguće urediti i DJEČJE IGRALIŠTE te ga obogatiti i dekorativnim elementima kao što su etnografski predmeti. Ovdje treba strogo paziti da dječje igralište bude prostor siguran za igru djece bez posebnog nadzora odraslih, odnosno paziti da sve sprave i predmeti koje bi djeca mogla koristiti za igru budu niski, obli, nikako oštri i šiljati. Ako biste htjeli urediti dječje igralište, posavjetujte se s nekim od dječjih vrtića ili igrališta vezano uz sigurnosne elemente koje trebate poštovati.

Ne preporučuje se dvorište urediti betonskim dekorativnim elementima kao što su: lavovi, labudovi, patuljci, vodoskoci i sl., s obzirom da će to umanjiti vizualnu atraktivnost i izvornost, poglavito što seoska gazdinstva koriste tradicionalnost kao atrakcijsku osnovu. Ako se za dekoraciju koriste etnografski predmeti, potrebno je voditi računa da su to predmeti koji su se tradicijski/tradicionalno nalazili u dvorištu: zaprežna kola, alati, vjedra, korita, kariola/tačke i sl. Etnografski elementi moraju biti restaurirani i obnovljeni. Ako su neki od predmeta etnografski vrijedni te ih je potrebno posebno sačuvati, pokušajte s nekim od etnografskih muzeja dogovoriti izradu replika. Od ukrasnih posuda preporučuju se glineni ili emajlirani lonci, a svakako izbjegavajte plastične posude.

Ako se sami ne biste upustili u uređivanje okoliša/okoline i dvorišta, preporučujemo da angažirate stručnjaka za hortikulturu ili krajobraznog arhitekta/dizajnera;

Ne treba se sramiti niti pribojavati da će „miris sela“ koji dolazi od uzgoja životinja biti odbojan za goste. Naprotiv, gosti će i na taj način moći doživjeti potpun ambijent sela, što je i intencija seoskog turizma. To ne znači da će se gnojnica onda moći smjestiti tik do prozora spavaće sobe gostiju;

Ne nabavljate i ne držite životinje (magarac, konj, i dr.) isključivo zbog turista. Uzgoj i držanje životinja mora biti Vaš izbor i u funkciji poljoprivredne proizvodnje na gazdinstvu;

Ako se na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu odvija intenzivna poljoprivredna proizvodnja, posebno pripazite na uređenje okoliša/okoline i okućnice, odnosno: uredno posložite strojeve/mašine, alate, vozila i opremu, uredite okoliš/okolinu bez vidljivog otpada, olupina, ostataka građevinskog materijala, rezervnih dijelova i sl.

Ne zaboravite kako lijepo i atraktivno uređena okućnica prodaje objekt/objekat!

7. ORGANIZACIJA USLUGA NA TURISTIČKOM SEOSKOM GAZDINSTVU

7.1. Usluge smještaja

Usluge smještaja na turističkom seoskom gazdinstvu moguće je pružati u sobama, apartmanima, kućama, kampu, kamp odmoru i hotelu.

Ako postoji zanimanje i mogućnost, na jednom turističkom seoskom gazdinstvu može se kombinirati i nekoliko vrsta smještaja, odnosno nije propisano kako se na gazdinstvu može organizirati samo jedan tip smještaja. To će naravno ovisiti o Vašim željama, kao i raspoloživim resursima (objektima) u kojim se smještaj može organizirati.

7.2. Usluge prehrane

Osim usluga smještaja, usluga prehrane najvažnija je osnovna usluga koja se pruža na turističkom seoskom gazdinstvu. Organizacija pružanja usluga prehrane ovisi o tome koji se tip seoskog kućanstva/domaćinstva odabrao, odnosno pružaju li se usluge prehrane samo za goste na smještaju (zatvoreni tip agroturizma, ruralni B&B, kušaonica, ruralni obiteljski/porodični hotel) ili za izletnike (kod izletišta).

Ne zaboravite: ako svoje turističko seosko gazdinstvo registrirate kao seosko kućanstvo/domaćinstvo, sukladno Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu (Sl. novine FBiH 35/10), dužni ste gostima omogućiti usluge prehrane. Na turističkom seoskom gazdinstvu treba nuditi jela kraja (tradicijske/tradicionalne specijalitete) u kojem se gazdinstvo nalazi i prema tome složiti ponudu prehrane. Posebno je poželjno nuditi specifične specijalitete koji se mogu pronaći samo u selu ili kraju gdje je gazdinstvo smješteno. Gostima je uvijek potrebno objasniti kakvo se jelo nudi, od čega je spravljeno, kako se spravlja i nadasve, ako postoji, a gotovo uvijek postoji, ispričati i zanimljivu priču o jelu (kako je nastalo, zašto se priprema baš tako ili zašto se priprema baš u tom kraju). Posebno je zanimljivo napomenuti ako se pojedino jelo spravlja od autohtonih vrsta voća, povrća, žitarica, životinja (meso, jaja, mlijeko) te samoniklog jestivog bilja. Također, potrudite se u Vašu ponudu uvrstiti i davno „zaboravljena“ jela, među kojima su i mnoga koja Vi možda smatrate toliko jednostavnim da ste u nedoumici pristoji li takvo jelo ponuditi gostu kao tradicijski/tradicionalni specijalitet.

Intervencije u tradicijski/tradicionalni jelovnik, ali i onda kroz kreativne gastroinovacije, koje maksimalno nastoje slijediti tradiciju i koristiti lokalne namirnice, dopuštene/dozvoljene su u slučajevima kada netko od gostiju ne konzumira određene namirnice ili jelo zbog vjerskih ili osobnih/ličnih uvjerenja, ili zbog zdravstvenih poteškoća.

Jedan dio Vaših gostiju očekivat će da u svojoj ponudi imate i jela koja se standardno nude u klasičnim ugostiteljskim objektima (npr. bečki odrezak i sl.). Na upit o jelovniku, takvom gostu trebate ljubazno objasniti kako je poanta u seoskom turizmu da se nude isključivo autentična, tradicijska/tradicionalna i „starinska“ jela, te da ste Vi sigurni da će u širokoj ponudi jela na Vašem jelovniku s izvornim tradicijskim/tradicionalnim jelima naći nešto što će im se svidjeti.

Dugoročno se takva dosljednost u nuđenju samo tradicijskih/tradicionalnih jela isplati jer takvom autentičnom i originalnom ponudom Vaše gazdinstvo postaje prepoznatljivo i jedinstveno na tržištu, dok svaštarenjem – u smislu pripravljanja jela i pića koja se ne mogu podvesti pod nazivnik tradicionalnosti – postupno/postepeno pretvarate svoje turističko seosko gazdinstvo u klasičan ugostiteljski objekt/objekat neprepoznatljiv među drugima.

Također, imajte na umu da će gost sve što mu ponudite na tanjuru poistovjetiti s načinom života i tradicijom kraja.

Što se ponude pića tiče, kao i kod jela, imperativ je načelo tradicionalnosti, posebno s obzirom na doista široki izbor pića za svačiji ukus i potrebe koje uobičajeno nalazimo među tradicijskim/tradicionalnim pićima nekog kraja. Osim toga, mogu se ponuditi i vlastito proizvedeni sokovi i sirupi iz voća i bilja koje se tradicionalno uzgaja i sakuplja u kraju u kojem se nalazi gospodarstvo/privreda (baza/zova, jabuka, jagoda, višnja, trešnja, kupina, i sl.)

Možda će najveću poteškoću kod ponude pića predstavljati djeca kojima će sokovi iz vlastite proizvodnje djelovati odbojno s obzirom da je većina djece naučena na gazirana konfekcijska pića i sokove. No, uz zanimljivu ispričanu priču o proizvodnji sokova na prirodan način i djeca u većini slučajeva prihvate ponudeno.

Ovdje je potrebno ponešto reći i o aperitivima. Često se u turističkim seoskim gazdinstvima kao dobrodošlica, a prije ručka servira aperitiv koji se sastoji od rakija. Kako mu samo ime govori, aperitiv (od talijanskog *aprire* – otvoriti) ima cilj dodatno stimulirati tek/apetit, otvoriti ga, pojačati ga, te je u tom smislu na turističkom seoskom gazdinstvu za aperitiv najbolje poslužiti neko od blagih alkoholnih pića, kao što su biljni liker (npr. pelinkovac), vrlo blage rakije s postotkom alkohola ne većim od 35% (orahovac ili višnjevača ili vrlo blaga šljivovica), a još je ponajbolje poslužiti rashlađeno lagano, pitko bijelo vino.

Rakiju lozovaču s visokim udjelom alkohola te ostale žestoke rakije najbolje je nuditi kao digestiv (od talijanskog *digerire* – probaviti), s obzirom da blagotvorno djeluju na probavu.

Također, valja pripaziti na predjelo koje se obično sastoji od mesnih narezaka, mesnih prerađevina i sira. Ako se kao predjelo nude mesni naresci, u tom slučaju treba izbjegavati tvrde sireve. Ako se baš želi ponuditi sir, onda uz mesne nareške ponuditi vrlo meke sireve. Tvrde sireve najbolje je ponuditi na samom kraju jela (ručka ili večere).

7.2.1. Pribor za usluživanje jela i pića

Kod serviranja jela i pića potrebno je paziti na slijedeće elemente:

- strogo paziti da je pribor za usluživanje jela (beštek, tanjuri, čaše i ostali pribor) čist, nov i neoštećen. Nikako ne koristiti pribor koji je „rashodovan“, odnosno koji se koristio za vlastite potrebe vlasnika pa je „još uvijek dobar“. Danas se bez poteškoća može pronaći adekvatan pribor za jelo koji je izrađen kao imitacija „starinskog“ pribora (posebno tanjuri). Ako želite, možete nekom od majstora koji se bave lončarstvom dati da Vam izradi poseban pribor za jelo (tanjure, bokale, zdjelice i sl.) Nije uputno koristiti metalne ovalne na kojima će se najčešće nuditi predjelo, već bi i takav pribor trebao biti od istih materijala kao i tanjuri. Bokali za vodu i vino mogu biti također od materijala kao što su i tanjuri ili jednostavno od stakla;
- Ako to pojedini specijalitet zahtijeva, potrebno ga je nuditi u originalnom priboru/posudi;
- Objasniti gostima kako se neki specijalitet jede i zašto na takav način;

- Koristiti posebne čaše za vino i posebne čaše za vodu. Uputno je koristiti prave čaše za bijelo vino, čaše za crno vino te posebne čašice za nuđenje aperitiva i digestiva (rakija). Nije potrebno za svaku posebnu vrstu bijelog i crnog vina na turističkom seoskom gazdinstvu imati sve profesionalne čaše. Dovoljno je imati čaše posebno za crno, te posebno za bijelo vino;
- koristiti jednokratne salvete ili platnene ubruse;
- stolnjaci na stolovima trebaju biti neoštećeni i nadasve čisti. Uputno ih je izraditi prema „starinskim uzorcima“ (karirani, izvezeni i sl.) ili pak mogu biti jednostavno bijeli.

7.3. Dodatne usluge na turističkom seoskom gazdinstvu

Osim osnovnih usluga, kao što je smještaj i prehrana, na turističkom seoskom gazdinstvu moguće je ponuditi mnoštvo drugih atraktivnih aktivnosti, odnosno dodatnu ponudu kako bi boravak gostiju bio zanimljiviji, sadržajnije te kako bi se gosta moglo zadržati i koji dan više. Svakako da se organizacijom dodatnih aktivnosti može očekivati i dodatan prihod.

Sukladno Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti na seoskom domaćinstvu/kućanstvu mogu se organizirati sljedeće dodatne usluge: prodaja na kućanstvu/domaćinstvu izrađenih narodnih rukotvorina, kao i organiziranje aktivnosti na upoznavanju nasljeđa (npr. škole starih obrta/zanata), načina života i tradicijske/tradicionalne kulture seoskih područja.

Prema Zakonu o pružanju usluga u turizmu, u seoskom turizmu se mogu organizirati sljedeće usluge iznajmljivanje konja za jahanje, zaprega (vožnja kočijom), škola jahanja, lov i ribolov, organiziranje branja plodova i gljiva, berbe voća i povrća, ubiranje ljetine/uroda, fotosafari i druge usluge u seoskom kućanstvu/domaćinstvu.

Vrlo je rašireno pojednostavljeno i u značajnoj mjeri pogrešno shvaćanje da je cjelokupna dodatna aktivnost na turističkom seoskom gazdinstvu vezana uz sudjelovanje gostiju u poljoprivrednim radovima, poglavito mišljenje kako će gost intenzivno sudjelovati u poljoprivrednim radovima i za to još i platiti s obzirom da će mu to pričinjavati atrakciju. Vezano uz to, bitno je znati kako gost, u biti, vrlo rijetko aktivno sudjeluje u sezonskim poljoprivrednim radovima, i da na gazdinstvo ne dolazi zbog sudjelovanja u radovima već zbog autentičnosti, ambijentalnosti, mira i bijega od gužve i masovnosti. Gost će izraziti zanimanje za pojedine radove na imanju na način da mu se radovi prezentiraju, te da ih pokuša raditi. Vrlo rijetko, gotovo nikada gost neće rezervirati svoj boravak na gazdinstvu zbog aktivnog sudjelovanja u poljoprivrednim radovima i za to još i platiti. No, svakako, gost je zainteresiran da mu se prezentiraju radovi, kao što su npr: čišćenje staje/štale i timarenje životinja; sezonski poljoprivredni radovi (sadnja, sjetva, okopavanje, košnja i spremanje sijena, ubiranje plodova itd.).

Osim toga, na turističkom seoskom gazdinstvu moguće je kao dodanu ponudu organizirati:

- radionice starih obrta/zanata: pletenje košara/korpi, pređenje vune, tkanja, izrada alata (kovačnica), lončarstvo, izrada cigli (sirove i pečene), proizvodnja vapna (kreča), izrada bačvi/buradi, stolarska radionica, klesanje kamena, izrada narodnih nošnji, radionice vezenja, radionice izrade tradicijskih/tradicionalnih instrumenata, radionice tradicijske/tradicionalne gradnje itd.;
- prezentacija proizvodnje tradicijskih/tradicionalnih proizvoda (sir, pršut, vino, maslinovo ulje, pečenje rakije itd.);
- škole kuhanja – radionice pripravljanja tradicijskih/tradicionalnih jela (do maksimalno 12 osoba);
- izrada prerađevina od voća (marmelade, džemovi, pekmezi) i spremanje zimnice;
- organizacija rekreativnog/rekreacijskog jahanja (s posebnom ponudom za djecu, početnike i osobe s posebnim potrebama);
- ubiranje samoniklog jestivog i ljekovitog bilja (spremanje čajeva i jela od samoniklog bilja);
- „seoski wellness“ (šetnje u prirodi, uživanje u čajevima od ljekovitih trava, kupka u sijenu, kupka u vinu, masaže eteričnim uljima, proizvodnja kozmetike od proizvoda s gazdinstva – sapuni, losioni, kupke, šamponi itd.);
- promatranje ptica, šetnja botaničkim stazama i sl. (poglavito ako se gospodarstvo/privreda nalazi u blizini parkova prirode i nacionalnih parkova);
- organiziranje piknika u polju;
- izleti u okolicu (pješačke ture, biciklističke ture, posjet/posjeta ostalim proizvođačima tipičnih proizvoda posjet/posjeta kulturnim znamenitostima, ribolov (vrlo popularan fly fishing ili mušičarenje), rafting, jeep safari, planinarenje itd.);
- edukativni obilasci gazdinstva za školsku djecu
- organizacija malih poslovnih seminara i sastanaka
- organizacija etno zbirki
- prodajni punkt konfekcioniranih proizvoda na kućanstvu/domaćinstvu (vlastito proizvedenih proizvoda te proizvoda proizvedenih na drugom OPG-u): od jednostavnog izložbeno-prodajnog kutka do posebno uređene suvenirnice.

Nabrojene aktivnosti dane/date su kao moguće ideje što biste mogli ako imate želje i mogućnosti organizirati kao dodatne aktivnosti na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu.

U kreiranju dodatne ponude Vaše turističko seosko gazdinstvo imat će potrebu za suradnjom s nekim od ostalih gazdinstava i ostalim ponuđačima u okolici (vodičima, stručnim osobama koje pružaju usluge outdoor aktivnosti (razni rekreativni/rekreacijski -pustolovni sadržaji), itd.

7.4. Kreiranje paketa proizvoda na turističkom seoskom gazdinstvu

Osmišljavanje i nuđenje paketa proizvoda ima cilj gostu ponuditi nekoliko vrsta usluga ukomponiranih u jedinstvenu smislenu ponudu, po nekoj ukupnoj cijeni. Cilj ovakvog načina ponude je originalna ponuda, kroz kreiranje doživljaja za goste, uz postizanje bolje prodaje kapaciteta, te uz višu cijenu.

Naime, osmišljavanjem paketa proizvoda postiže se prepoznatljivost i atraktivnost ukupnog proizvoda koja nadilazi atraktivnost pojedinih ukomponiranih segmenata, pa stvarate veću mogućnost da potencijalni gost izabere baš Vaše gazdinstvo i baš Vašu uslugu.

Osim toga, nuđenjem paketa proizvoda i usluga postiže se nešto viša cijena nego kad se isti proizvodi i usluge (smještaj, hrana, neka aktivnost) prodaju pojedinačno, jer se kroz paket ne prodaju pojedine usluge, već doživljaj, a upravo je doživljaj ono zbog čega gost i dolazi. Gost kod pretraživanja mogućih usluga i konačne odluke o izboru, osim vizualnog dojma i komforosti gazdinstva, ponajviše gleda hoće li ili neće tijekom svoga posjeta/posjete dobiti doživljaj.

Konačno, kroz paket se može prodati proizvod i usluga koju gost pojedinačno ne bi koristio s obzirom da sama za sebe nije dovoljno atraktivna ili potrebna, ali u ponudi s drugim uslugama ona u cjelini ima smisla.

Kada kreirate paket proizvoda, u njemu cijenu ne iskazujete pojedinačno za svaku uslugu koja je sadržana u paketu, već ukupnu cijenu. Ne zaboravite nabrojati sve usluge koje se paketom nude. U nastavku se daje jednostavna kalkulacija pojedinačnih usluga i usluga uklopljene u paket iz koje se može vidjeti kako proizvode i usluge uklopljene u paket možete skuplje prodati jer gostu dajete konkretan doživljaj koji na ovakav način možete i adekvatno naplatiti. Kod ponude pojedinačnih usluga gostu ostavljate na izbor da se odluči samo za neku uslugu.

7.5. Formiranje cijena za usluge

Prilikom procjene i kalkulacije cijena za Vaše proizvode i usluge, uvijek se vodite kriterijem dobiva li gost vrijednost za novac. To ne znači da nećete znati naplatiti uslugu i proizvod ili ćete iste naplatiti po nižoj cijeni nego što ona stvarno jest, već jednostavno realno procijenite i postavite cijenu.

O tome u nastavku možete pronaći nekoliko korisnih savjeta koji Vam mogu olakšati kalkulaciju i određivanje cijena, a koji uvažavaju neke spoznaje iz „psihologije cijena“, odnosno odabira.

Nemojte cijene zaokruživati jer tako gostu nesvjesno šaljete poruku da ste je odredili onako nasumice, odnosno da ste je odredili od oka. Cijenu proizvoda i usluga formirajte npr. 127,00; 345,00; 71,00; 253,00 i sl. a ne: 100,00, 300,00; 250,00 jer ćete time gostu poslati poruku da ste vrlo detaljno izračunali cijenu koštanja poglavito ako iznos/cifra završava neparnim brojem (psihologija cijena). Za pakete proizvoda možete koristiti i strategije tipa: 199,99.

Kada kreirate određenu uslugu i proizvod koji želite najviše prodavati, onda kreirajte još najmanje dvije ponude iste ili slične tematike od kojih će jedna biti cjenovno veća, a druga cjenovno manja od usluge i proizvoda koju želite prodavati najviše. Npr., uzmimo da želite najviše prodavati školu kuhanja na Vašem kućanstvu/domaćinstvu, onda cjenovno paket proizvoda i usluga kreirajte ovako:

ponuda	cijena
škola kuhanja 1	555,60 KM
škola kuhanja 2	381,00 KM
škola kuhanja 3	191,50 KM

Ponudu koju želite najviše prodavati uvijek ćete postaviti drugu odozdo.

Drugi primjer je prodaja vina na vinskoj karti ako je vinska karta složena prema cijeni. U pravilu je najprodavanije vino ono drugo odozdo, odnosno niti najjeftinije, niti najskuplje. Naravno, da ćete dobro razraditi i najskuplju i najjeftiniju varijantu paketa proizvoda i da ćete i njih prodavati ako postoji zanimanje gostiju. Ovdje se željelo opisati kako postavljanjem cijena možete jače dati naglasak na one usluge koje želite najviše prodavati (npr. ciljano stavljanje vina koje najviše želite prodavati na predzadnju poziciju).

Neka Vam kalkulacija cijena bude temeljena/bazirana na Vašem trošku (koliko ste potrošili za kreiranje i organizaciju usluga uvećanu za nagradu, tj. dobitak za Vaš odrađeni posao) i vrijednosti za gosta (što gost dobiva određenom uslugom).

Dobro je informirati se što konkurenti točno/tačno nude i po kojoj cijeni. Međutim, u formiranju Vaše ponude uvijek nastojte ponuditi „mrvicu više za sličnu cijenu“, a ne „biti mrvicu jeftiniji“ za istu ponudu, jer se na prvi način tržišno pozicionirate temeljem svoje kvalitete/kvaliteta i prepoznatljivosti, a na drugi način ćete samo pokrenuti lavinu rušenja cijena, od koje nemate koristi ni Vi, ni Vaša konkurencija. Cilj je ponuditi dodatnu kvalitetu/kvalitet, atraktivnu i inovativnu ponudu, originalan proizvod i usluge i na taj način opravdati cijenu koja ne mora biti mala. U vezi s tim, moguće je i poželjno s ostalim kolegama ako postoji dobra volja za to, definirati zajednička pravila u politici cijena.

8. OSTALE ZAKONSKE OBVEZE/OBAVEZE U POSLOVANJU TURISTIČKOG SEOSKOG GAZDINSTVA

8.1. Porezne obveze/obaveze: porez na dohodak i porez na dodanu vrijednost (PDV)

Turistička seoska gazdinstva kao poslovni subjekti imaju porezne obveze/obaveze.

Takva kućanstva/domaćinstva obveznici su plaćanja poreza na dohodak. Dohodak se izračuna na način da se od svih primitaka (naplaćene usluge u gotovini ili po fakturama) oduzmu izdaci (zakonski priznati izdaci, npr. trošak el. energije, potrošni materijal i sl.). Na tako utvrđenu osnovicu plaća se zakonska stopa porezna na dohodak u visini od 10%.

Postoji mogućnost da porez na dohodak plaćate paušalno ako bi Vam to više odgovaralo u smislu pojednostavljenja vođenja poslovanja. U tom slučaju, savjetuje se da se kod nadležne porezne uprave detaljno raspitate i o toj mogućnosti.

Ako godišnji ukupan prihod koji ostvarujete od usluga prelazi 50.000 KM, od sljedeće godine ulazite u sustav/sistem poreza na dodanu vrijednost - PDV te ste dužni na svaku uslugu koju pružate (smještaj, usluge prehrane i dr.) zaračunati PDV. Stopa PDV-a iznosi 17%.

Za utvrđivanje poreznih obveza/obaveza potrebno je voditi poslovne knjige, i to sljedeće: knjiga prihoda i rashoda, knjiga prometa, popisna lista dugotrajne imovine i evidencije o potraživanjima i obvezama/obavezama. Turistička seoska gazdinstva koja se nalaze u sustavu/sistemu PDV-a dužna su voditi još i knjigu ulaznih računa te knjigu izlaznih računa.

Savjetuje se da prepustite vođenje knjiga nekom od ovlaštenih računovođa, odnosno vodite minimum knjiga koje morate voditi sukladno zakonskim propisima, tj. koje morate fizički voditi baš na seoskom kućanstvu/domaćinstvu. Računovođa će voditi brigu o knjiženju, izradi raznih izvješća/izvještaja, obračunu poreza, članarina turističkim zajednicama i ostalih evidencija, prijavi u poreznu upravu, amortizaciji i dr. Na taj način uvelike ćete si olakšati poslovanje i uštedjeti dragocjeno vrijeme.

8.2. Ispostava računa

Turističko seosko gazdinstvo u obvezi/obavezi je za svaku pruženu i naplaćenu uslugu gostima izdati račun. Račun obvezno/obavezno mora sadržavati: naziv ugostiteljskog objekta, porezni ID broj, broj računa, datum i vrijeme izdavanja računa, vrstu, količinu i cijenu pruženih usluga, a kod pružanja usluga smještaja navesti u računu i iznos boravišne pristojbe/takse. Ako je kućanstvo/domaćinstvo u sustavu/sistemu PDV-a, onda se na računu prikazuje i iznos PDV-a.

Važno je napomenuti da ako svoje usluge naplaćujete u gotovini, dužni ste imati fiskalne blagajne/kase te preko njih izdati gostu račun. Ako porez plaćate paušalno, tada niste dužni uvesti fiskalnu blagajnu/kasu, već gostima ispostaviti običan račun za pruženu uslugu.

8.3. Prijava i odjava gostiju u Turističku zajednicu i prijava i odjava stranih gostiju u Službi za poslove sa strancima

Turistička seoska gazdinstva koja nude usluge smještaja, bez obzira na vrstu registracije, imaju obvezu/obavezu prijave i odjave svakog gosta pojedinačno koji borave, odnosno noće na kućanstvu/domaćinstvu.

Sve goste (domaće i strane) dužni ste prijaviti nadležnoj turističkoj zajednici (turističkoj zajednici Vaše općine ili grada) u roku od 24 sata od dolaska gostiju te također u roku od 24 sata odjaviti gosta. Prijava i odjava gosta odvija se na propisanim obrascima koje možete dobiti u turističkoj zajednici.

Također, zakonska je obaveza/prijava stranih gostiju (stranaca) u Službi za poslove sa strancima, Terenski centar Mostar. Službi se strani gosti prijavljuju u roku od 12 sati od njegovog dolaska. Prijava stranog gosta odvija se na propisanom obrascu koji možete dobiti u Službi za poslove sa strancima, odnosno na internetskoj stranici <http://sps.gov.ba/elektronski-obraci/>.

Prijavu i odjavu gostiju Turističkoj zajednici kao i Službi za poslove sa strancima možete učiniti na jednom mjestu preko internetske aplikacije www.prijava.ba. Naime, s ciljem olakšavanja prijave i odjave gostiju Turistička zajednica Hercegovačko-neretvanske županije/Hercegovačko-neretvanskog kantona otkupila je prava korištenja navedene aplikacije za svoje područje i na taj način omogućila svim turističkim subjektima brzo, učinkovito/efikasno ispunjenje svih zakonskih odredbi vezano uz prijavu i odjavu gostiju.

Sukladno prijavi i odjavi gostiju Turističkoj zajednici, za turistička seoska gazdinstva postoji i obaveza/obaveza vođenja popisa gostiju u koji se upisuju svi gosti (i domaći i strani). Popis gostiju može se voditi kao uvezana knjiga. Ako se popis gostiju vodi kao knjiga, onda bi najbolje bilo za svaku kalendarsku godinu voditi novu knjigu. Popis gostiju može se voditi i na računalu/kompjuteru. Tada se može izraditi tablica sa sljedećim elementima: redni broj prijave; prezime i ime; spol; datum i mjesto rođenja; adresa; datum i vrijeme dolaska; datum i vrijeme odlaska; primjedba. Za domaće goste upisuje se još i broj osobne/lične iskaznice/karte, dok se za strane goste upisuju još sljedeći podaci: državljanstvo; vrsta i broj putne isprave; vrsta i broj vize; datum dozvole boravka i datum i mjesto ulaska u BiH.

Kad se popis gostiju vodi u obliku uvezane knjige, na prednjoj stranici korica treba biti naziv „Popis gostiju“, a na prvoj unutarnjoj/unutrašnjoj stranici, na kojoj se ne upisuju podaci, treba biti upisano ime i prezime osobe na koju glasi rješenje o odobrenju za pružanje ugostiteljskih usluga u seoskom kućanstvu/domaćinstvu.

Knjiga gostiju koja se vodi u obliku uvezane knjige treba se čuvati najmanje dvije godine nakon što je popunjena. Kad se knjiga gostiju vodi elektronički na osobnom/ličnom računalu/kompjuteru, po isteku kalendarske godine potrebno ju je ispisati i/ili pohraniti na odgovarajućem mediju (CD, računalo/kompjuter, memorijska kartica) i čuvati najmanje dvije godine.

8.4. Plaćanje boravišne pristojbe/takse i turističke članarine

Boravišnu pristojbu/taksu i turističku članarinu dužni ste prema već unaprijed određenim zakonskim stopama plaćati turističkoj zajednici.

Ako ste registrirani kao seosko kućanstvo/domaćinstvo boravišnu pristojbu/taksu plaćate paušalno, a visina paušalne boravišne pristojbe/takse vezana je uz osnovni krevet i razred turističkog mjesta. Godišnji paušalni iznos boravišne pristojbe/takse treba uplatiti na uplatni račun turističke zajednice županije/kantona do 31. srpnja/jula tekuće godine ili u tri rate, s tim da posljednja rata dopijeva 30. rujna/septembra tekuće godine. Iznimno, ako im tako više odgovara kućanstva/domaćinstva koja imaju dvije sobe ili jedan apartman do najviše četiri postelje, u općinama u kojima je prosječna godišnja popunjenost kapaciteta u privatnom smještaju prema podacima turističke zajednice manja od 40 dana, boravišnu pristojbu/taksu mogu naplatiti istodobno/istovremeno s naplatom pružene usluge noćenja (po osobi i po noćenju). Informaciju o visini paušalne boravišne pristojbe/takse koju trebate plaćati, općenito o boravišnoj pristojbi/taksi te kako je plaćati, možete dobiti u Vašoj turističkoj zajednici općine ili grada te u turističkoj zajednici županije/kantona.

Turistička seoska gazdinstva dužna su turističkoj zajednici plaćati i turističku članarinu. Vaš računovođa će prilikom izrade godišnjeg završnog računa izračunati koliko turističku članarinu ste dužni platiti turističkoj zajednici te pravodobno/pravovremeno podnijeti odgovarajući obrazac Poreznoj upravi. Turistička članarina plaća se prema zakonski određenim stopama na osnovi ukupnog godišnjeg prihoda koje je kućanstvo/domaćinstvo ostvarilo

8.5. Izrada cjenika i normativa

Turistička seoska gazdinstva koja pružaju usluge smještaja dužna su sastaviti cjenik/cjenovnik i izvršiti ga u svim sobama, apartmanima ili kampu koji se iznajmljuju, i to na vidnom mjestu (zalijepiti na vrata s unutarnje/unutrašnje strane ili ga uokviriti i staviti negdje na zid, odnosno vidno mjesto).

Cjenik/cjenovnik sastavljate samostalno, tj. nema propisanih pravila koliku cijenu za smještaj trebate imati, odnosno ne postoje nikakve već unaprijed određene cijene za pojedini tip smještaja i usluga. Kod sastavljanja cjenika/cjenovnika možete koristiti iskustva drugih, tj. onih koji već posluju.

Cjenik/cjenovnik mora sadržavati vrstu smještaja (naznačena Vam je u rješenju o registraciji), cijenu smještaja, odnosno usluge po sezonama izraženu u KM, ali u zagradi pored cijene u kunama zbog informacije gostima možete cijenu izraziti u eurima.

S obzirom da za kućanstva/domaćinstva koja su registrirana kao seoska kućanstva/domaćinstva postoji obaveza/obaveza pružanja gostima usluga prehrane, usluge prehrane koje ćete naznačiti na cjeniku/cjenovniku mogu biti: samo noćenje s naznakom cijene koštanja doručka posebno ako gost neće koristiti doručak; noćenje s doručkom; polupansion; puni pansion;

Ako imate registraciju kao seosko kućanstvo/domaćinstvo tip izletišta i vinotočje/kušaonica, ne zaboravite izraditi i cjenik/cjenovnik jela i pića koja nudite.

Ako ste registrirani kao privatni iznajmljivač, cijenu smještaja formirate po sezonama samo za noćenje, odnosno najam apartmana ili kuće, pa na cjeniku/cjenovniku trebaju biti sljedeće usluge: za sobe: noćenje po osobi po danu; za apartmane: najam apartmana po danu; za kuće: najam kuće po danu;

Ako kao privatni iznajmljivač nudite i usluge prehrane gostima na smještaju, u cjeniku/cjenovniku ćete samo dodatno naznačiti cijenu doručka, ručka i večere, odnosno dodati: noćenje s doručkom; polupansion; puni pansion.

Ako imate registriran kamp, onda cjenik/cjenovnik mora sadržavati cijene za: osobu po danu; šator (tu možete u cjeniku/cjenovniku staviti posebnu cijenu za mali šator do dvije osobe i veliki šator za više od dvije osobe ili jednostavno formirati jednu cijenu za sve šatore); automobil; kamper; motocikl.

Osim usluga smještaja i prehrane, u cjenicima/cjenovnicima morate navesti i visinu boravišne pristojbe/takse koja se gostu naplaćuje (zakonski određena visina boravišne pristojbe/takse za Vaše područje – po kategoriji turističkog mjesta). Ako plaćate paušalnu boravišnu pristojbu/taksu, u cjeniku/cjenovniku ćete navesti da je ona uključena u cijenu, ali je posebno morate na cjeniku/cjenovniku naznačiti kako bi gost bio informiran koliko ona iznosi (također, navodite zakonski određenu visinu boravišne pristojbe/takse za Vaše područje). Ako ste u sustavu/sistemu PDV-a, na cjeniku/cjenovniku možete naznačiti da je PDV uključen u cijenu.

Savjetuje se da se prije izrade cjenika/cjenovnika dobro i detaljno informirate koje sve elemente cjenik/cjenovnik mora imati. Informaciju o tome dobit ćete u uredu za inspeksijske poslove u Vašoj općini ili gradu.

Cjenici/cjenovnici se moraju ovjeravati. Ovjera se vrši u uredu za inspeksijske poslove u Vašoj općini ili gradu. Za ovjeru cjenika/cjenovnika uz zahtjev je potrebno priložiti i ovjerenu presliku/kopiju odobrenja za rad (rješenje o registraciji) u dva primjerka, dva primjerka cjenika/cjenovnika i dokaz o plaćenju upravnoj pristojbi/taksi.

Ako radite izmjene cjenika/cjenovnika, tj. mijenjate cijene, tada svaki takav izmijenjeni cjenik/cjenovnik morate opet ovjeravati.

S obzirom da postoji zakonska obaveza/obaveza pružanja prehrane na turističkom seoskom gazdinstvu, bilo usluge prehrane gostima na smještaju (doručak, polupansion, puni pansion), i/ili gostima izletnicima kao što je to kod seoskog kućanstva/domaćinstva tip izletišta (ručak, večera), i/ili vinotočje/kušaonica (kušanje), dužni ste sačiniti normativ svih jela i pića koje nudite. Normativi jela i pića moraju se nalaziti na vidnom mjestu u prostoru koji je predviđen za usluživanje hrane te ste ga gostu dužni dati na uvid na njegov, eventualni, upit.

Primjer sačinjenog normativa jela i pića:

NORMATIV	MJERA	ROBA / NAMIRNICE
janjetina ispod saća	porcija	janjetina 300 g krumpir/krompir 300 g glavica luka ½ kom ½ žlice masti sol, papar/biber
gemišt/bevanda	čaša	vino 150 ml mineralna voda 50 ml
kava/kafa	šalica/šoljica	kava/kafa 7 g šećer 7 g voda 50 ml

Normativi jela i pića u tablici dani/dati su samo kao ilustracija kako bi trebalo sačiniti normativ i ne moraju odgovarati stvarnim količinama utrošenih namirnica, kao niti izboru namirnica za ova jela i pića koja su uzeta kao primjer. Važno je napomenuti kako se normativi utvrđuju za svaku vrstu jela i pića koje nudite na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu, a sastoji se od popisa namirnica, mjere kojima se jelo i piće izražavaju (porcija, čaša, šalica/šoljica itd.) te količina namirnica izražena u jedinicama mjere (g, dkg, kg, ml, dl, l itd.) koje su potrebne za izradu jela i pića koje se nude.

Kao cjenici/cjenovnici, i normativi se moraju ovjeravati. Ovjera se vrši u uredu za inspeksijske poslove u Vašoj općini ili gradu. Za ovjeru normativa uz zahtjev je potrebno priložiti i ovjerenu presliku/kopiju odobrenja za rad (rješenje o registraciji) u dva primjerka, dva primjerka normativa i dokaz o plaćenju upravnoj pristojbi/taksi.

Na isti zahtjev za ovjeru, možete ovjeriti i cjenik/cjenovnik i normative istodobno/istovremeno.

8.6. Označavanje turističkog seoskog gazdinstva

Nakon dobivanja rješenja o registraciji, postoji obveza/obaveza gazdinstva, o označavanju vrste i kategorije objekata. To su tzv. ploče kojima se označuje objekt/objekat.

U blizini objekta ili na glavnom ulazu u objekt/objekat mora biti vidno istaknuta oznaka izrađena od prirodnog materijala iz kraja u kojem se objekt/objekat nalazi (domaći prirodni materijal: drvo, kamen i dr.) s nazivom »seosko domaćinstvo«, imenom kućanstva/domaćinstva (nije obvezno/obavezno), propisanim nazivom utvrđene vrste te oznakom kategorije ako se objekt kategorizira (zvjezdica).

Ako seosko kućanstvo/domaćinstvo u jednoj građevini ima više objekata iste ili različitih vrsta i kategorija, tada je dovoljno na jednoj ploči istaknuti naziv svake vrste i oznaku svake kategorije (zvjezdica). Seosko kućanstvo/domaćinstvo na ploči koja mora biti od domaćega prirodnog materijala može umjesto naziva seosko kućanstvo/domaćinstvo istaknuti komercijalne nazive: agroturizam, seoski turizam i slično.

Ako imate registraciju kao „privatni iznajmljivač“, u tom slučaju potrebno je izraditi standardiziranu „plavu“ ploču kod ovlaštenih fizičkih i pravnih lica/osoba. Postupak ishodovanja standardizirane ploče je sljedeći: zahtjev za izdavanje standardizirane ploče ugostitelj podnosi Federalnom ministarstvu za okoliš i turizam. Uz zahtjev, prilaže se preslika/kopija rješenja kojim je utvrđena kategorija objekta. Ministarstvo na osnovi zaprimljenog zahtjeva obavještava podnositelja/podnosioca zahtjeva o odabranom proizvođaču standardizirane ploče, te troškovima izrade i dostave naručene ploče. Podnositelj zahtjeva standardiziranu ploču naručuje izravno/direktno od proizvođača, te snosi troškove izrade i dostave naručene ploče.

8.7. Zdravstvene i higijenske obveze/obaveze

U seoskom kućanstvu/domaćinstvu ne mogu se gostima pružiti usluge smještaja i prehrane ako netko od članova kućanstva/domaćinstva boluje ili je obolio od zarazne bolesti ili je duševni bolesnik koji zbog svog stanja ili ponašanja može ometati, odnosno ugroziti okolinu. Osim navedenog, zdravstveni pregled članova seoskog kućanstva/domaćinstva u kojem se pružaju usluge prehrane i koji neposredno sudjeluju u pružanju usluga prehrane obuhvaća/obuhvata i pregled na salmonelu i šigele (kliconoštvo) te na parazite: Enterobius (Oxyuris) vermicularis, hvmenolepisnana, Entamoeba histolytica, Taeniasolium i Lambia intestinalis.

Članovi seoskog kućanstva/domaćinstva dužni su svake godine tijekom/tokom rada imati važeću potvrdu od ovlaštene zdravstvene ustanove da nisu evidentirani kao duševni bolesnici te da nisu evidentirani na kliconoštvo.

To konkretno znači da ćete od Vašeg obiteljskog/porodičnog liječnika/doktora zatražiti potvrdu da nitko od članova kućanstva/domaćinstva nije duševni bolesnik, a od higijensko-epidemiološke službe Zavoda za javno zdravstvo, zatražiti ishodovanje sanitarne iskaznice/knjižice vezano uz kliconoštvo i parazite. Nakon prvog ishođenja iskaznice/knjižice u Zavodu za javno zdravstvo, knjižicu je potrebno produžavati svakih šest mjeseci temeljem ponovnih pregleda.

9. MARKETING I PROMOCIJA TURISTIČKOG SEOSKOG GAZDINSTVA

Slobodno se može reći kako je povezivanje s tržištem, odnosno marketing i promocija turističkog seoskog gazdinstva jedan od najvažnijih koraka što se tiče poslovanja.

Pretpostavimo da ste vrlo uspješno proveli sve dosadašnje korake organizacije Vašeg turističkog obiteljskog/porodičnog gazdinstva i sada je potrebno poduzeti korake kako potencijalnom gostu poslati informaciju da Vaše gazdinstvo postoji. U nastavku se opisuje nekoliko načina na koje je to moguće učiniti.

9.1. Izrada posjetnice (vizit karte)

Prvi korak u promociji i prijenosu informacija o Vašem turističkom seoskom obiteljskom/porodičnom gazdinstvu neka bude Vaša posjetnica koja će sadržavati Vaše ime, ime Vašeg turističkog seoskog gazdinstva i sve potrebne kontakte (adresa, telefon, mobitel, e-mail, internetska adresa). Posjetnica će Vam za početak biti vrlo vrijedan i važan instrument kada je potrebo dati informaciju da se bavite seoskim turizmom. Izrada posjetnica ne košta puno, lako se nosi sa sobom, te ste ju u svakoj prilici u mogućnosti nekome dati, odnosno spremni ste i na taj način promovirati svoje gazdinstvo.

Također, prikupljajte posjetnice od vaših gostiju (ako ih imaju) i ostalih poslovnih partnera i predstavnika institucija jer će Vam koristiti prilikom izrade mailing lista, odnosno adresara na koje ćete slati informacije o Vašoj ponudi na gazdinstvu.

Prije nego izradite neki promotivni letak Vašeg turističkog seoskog gazdinstva, posjetnica će Vam u „prvim danima“ Vašeg poslovanja biti od velike koristi.

9.2. Javno predstavljanje turističkog seoskog gazdinstva

Organizirajte svečano otvaranje Vašeg turističkog seoskog gazdinstva na koje ćete osim prijatelja (ne zaboravite i susjede), pozvati i:

- predstavnike medija (novinare) lokalne (lokalne dnevne listove, lokalne radiopostaje/radiostanice, lokalne TV postaje/stanice, lokalne internetske portale) i regionalne (regionalne dnevne listove, regionalne radiopostaje/radiostanice, regionalne TV postaje/stanice, regionalne internetske portale);
- predstavnike Vaše lokalne (općinske ili gradske) i Vaše županijske/kantonalne turističke zajednice;
- predstavnike lokalne i regionalne „vlasti“, tj. predstavnike Vaše općine ili grada i predstavnike Vaše županije/kantona;
- predstavnike turističkih agencija s Vašeg područja;

Na svečanom otvaranju svakako predstavite svoje gazdinstvo i turističke usluge koje ste organizirali za prihvat gostiju te navedite sve one pozitivne razloge koji su Vas motivirali da se odlučite na ovakav poduzetnički pothvat/poduhvat, odnosno bavljenje turizmom na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu.

Nikako, ali nikako ne govorite pred svima o problemima koje ste imali i s kojima ste se suočavali dok niste uredili, registrirali i organizirali Vaše gazdinstvo, napose ako ste probleme imali prilikom ishođenja određene dokumentacije, jer biste mogli stvoriti protučinak/kontraefekt, a i nije primjereno pred uzvanicima/zvanicama kojih se to i ne tiče prozivati za poteškoće. Međutim, svečano otvaranje, kad se zasluženo „hvalite ostvarenim“, dobra je prilika da ugrabite trenutak i nekog prisutnog predstavnika institucije relevantne za rješavanje nekog od vaših problema nasamo ukratko informirate o problemu, pitate za savjet, odnosno dogovorite sastanak na kojem ćete imati vremena problem i moguća rješenja detaljnije prokomentirati.

Svakako iskoristite svaki trenutak na svečanosti i porazgovarajte s novinarima te im budite na raspolaganju za detaljne informacije oko gazdinstva i usluga. Dobro je za novinare imati unaprijed napisani tekst o Vašem gazdinstvu u kojem ćete istaknuti specifičnost ponude i vrste usluga koje ćete nuditi. Obvezno/obavezno zatražite posjetnicu novinara koji su se odazvali Vašem pozivu kako biste ih mogli pravodobno/pravovremeno izvijestiti o novostima na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu, te drugim zanimljivim informacijama.

Iskoristite, također, trenutak i razgovarajte s predstavnicima turističkih zajednica (lokalne i županijske/kantonalne) o daljnjim/daljim mogućnostima promocije Vašeg gazdinstva.

Ovaj korak, odnosno svečano otvaranje gazdinstva s ciljem predavljanja javnosti odličan je način za poslati onu prvu, vrlo važnu, informaciju u svijet o postojanju Vašeg gazdinstva.

I još nešto: svi koji se odazovu Vašem pozivu na svečano otvaranje i javno predavljanje turističkog seoskog gazdinstva vrlo su važni jer će oni biti upravo ti koji će pronijeti glas u svijet o Vama i Vašem turističkom pothvatu/poduhvatu na Vašem gazdinstvu. Oni će biti prvi ambasadori i promotori Vašeg turističkog seoskog gazdinstva.

9.3. Osobni/lični obilazak relevantnih institucija

Što ako se dogodi da na svečano otvaranje ne dođe nitko od predstavnika turističke zajednice ili predstavnika općinskih ili županijskih/kantonalnih vlasti? Nemojte zbog toga očajavati ili se unaprijed ljutiti, nego Vi osobno/lično otidite na upoznavanje i predavljanje u općinu ili grad kod osoba zaduženih za turizam, odnosno gospodarstvo/privredu, odnosno u općinsku ili gradsku i županijsku/kantonalnu turističku zajednicu. Porazgovarajte s njima o ponudi Vašeg turističkog seoskog gazdinstva i ostavite im već unaprijed pripremljen materijal o ponudi na Vašem gazdinstvu, naravno, s kontaktima. Njima će Vaš posjet/posjeta i materijal svakako koristiti da se iz prve ruke upoznaju s novitetima ponude, ali i kao mogućnost da sa svojim poslovnim partnerima, kao i brojnim izaslanstvima/delegacijama posjete Vaše gospodarstvo/privredu – što je i cilj Vašeg posjeta/posjete.

Ako se netko od medija nije odazvao Vašem pozivu, postoji velika mogućnost kako će Vas naknadno ili posjetiti, ili nazvati na telefon da popričate o ponudi na Vašem gazdinstvu. Svejedno, odmah drugi dan nakon svečanog otvaranja turističkog seoskog gazdinstva, svim medijima, a naročito onima koji nisu bili na otvaranju, pošaljite tzv. press release, odnosno objavu za medije (ne više od jedne stranice teksta) u kojem ćete ukratko opisati tijek/tok otvaranja gazdinstva, te ukratko opisati turističku ponudu na gazdinstvu. Koji mediji nisu bili na otvaranju, utvrdit ćete kad usporedite pozive i dobivene posjetnice novinara koji su prisustvovali otvaranju.

Koristan savjet: uvijek kada imate zanimljivu informaciju vezanu uz Vaše gazdinstvo (npr. nova ponuda i sl.) pošaljite je medijima.

Potencijalni gosti Vašeg gazdinstva svakako su i poslovni ljudi iz različitih tvrtki/firmi s Vašeg područja (općine ili grada regije, županije/kantona), kao što su npr. banke, osiguravajuće kuće, autosaloni, trgovački centri i sve ostale tvrtke/firme koje dnevno imaju više sastanka i poslovnih izaslanstava/delegacija. Obidite ih osobno/lično (odnosno njihove službe za marketing i odnose s javnošću) i ponudite im mogućnost da na Vašem gazdinstvu u miru, te uz autentičnu i originalnu ponudu i ambijent, održe poslovni sastanak te poslovni ručak (naravno ako niste usmjereni isključivo na pružanje usluge smještaja kao što su ruralne kuće za odmor, ruralni B&B, ruralni kamp). Na taj način stvarate mogućnost da Vam se netko od posjetitelja/posjetioca opet vrati privatno ili pak organizira neki svoj poslovni događaj na Vašem gazdinstvu. Ovako širite mrežu potencijalnih klijenata.

Također, ne zaboravite informaciju i ponudu poslati i na razne udruge/udruženja koja okupljaju veliki broj osoba te koje bi mogle biti zainteresirane za Vaše usluge, dali kroz posjet/posjetu u obliku izleta ili kroz organizaciju nekih od događanja/dešavanja na Vašem gazdinstvu, kao što su radni sastanci, poslovna druženja, godišnja druženja, mali seminari i okrugli stolovi i sl. Tako npr. možete kontaktirati: udruge/udruženja umirovljenika/penzionera; udruge/udruženja liječnika/doktora; udruge/udruženja stomatologa; udruge/udruženja odvjetnika/advokata; udruge/udruženja poslodavaca; udruge/udruženja ljubitelja vina („vinske klubove“); udruge/udruženja biciklista; udruge/udruženja ljubitelja pješačenja; planinarske klubove; gastroudruge/gastroudruženja, i sl.

9.4. Vlastita internet stranica

Svakako se preporučuje izraditi vlastitu internetsku stranicu s obzirom da internet kao promotivni kanal ima ogroman potencijal. Jednostavan je i brz u prijenosu informacija i traženju poslovnih mogućnosti, te Vam može značajno pomoći u promociji gazdinstva, kao i prodaji proizvoda i usluga.

Također na internetskoj stranici moći ćete objaviti više detaljnih informacija vezano uz Vašu ponudu, što nećete biti u mogućnosti kroz brošuru ili katalog. Iste ćete biti u prilici nadopunjavati i mijenjati odmah.

Nije na odmet spomenuti kako izrada internetske stranice nije preskupa investicija, a otvara Vam mogućnost da u svakom trenutku i na najbrži mogući način zainteresiranima pošaljete informaciju o Vašoj ponudi.

Izradu internetske stranice (dizajn, izbor domene, otvaranje adresa elektroničke pošte) prepustite stručnjacima, odnosno izrađivačima stranica, a sa sadržajem, poglavito tekstem, nemojte pretjerivati.

Neka Vam izrađivač stranice istu napravi u CMS sustavu/sistemu kako bi je mogli samostalno održavati i mijenjati sadržaj, ako ste vični radu s računalom/komputerom.

Obvezno/obavezno predstavite sebe i svoju obitelj/porodicu i stavite koju fotografiju Vaše obitelji/porodice. Gosti vole vidjeti takve fotografije, posebno ako su fotografirane negdje na imanju tijekom/tokom nekih od radova.

Neka stranica bude jednostavna i informativna bez previše „klikanja“, odnosno bez nejasne i zbunjujuće navigacije. Boja podloge ne smije biti kričava već blaga i ugodna oku. Nemojte pretjerivati s tekstem, već neka tekst bude kratak, informativan i zanimljiv, tj. kreirajte ga kroz priču – tekstovi ne bi smjeli zvučati kao „izjava glasnogovornika policije“ ili izjava za tisak/štampanje. Nemojte staviti niti premalo teksta za informaciju. Svakako pripaziti i na veličinu slova (da nisu premala). Ne zaboravite staviti dobru fotogaleriju (možete je i tematski podijeliti: smještaj, dodatne usluge, poljoprivredne aktivnosti, fotografije gostiju koji koriste usluge, odnosno onih koji su već boravili na Vašem gospodarstvu/privredi i sl.), sve usluge koje nudite, cjenik/cjenovnik te kontakte i poglavito dodatnu ponudu, odnosno pakete proizvoda i usluga ako ih kreirate. Fotografije neka ne budu niti premale niti prevelike.

Također, ne zaboravite internetsku stranicu prevesti barem na jedan svjetski jezik, i to engleski, a po mogućnosti i na više njih, poglavito na onaj koji pričaju gosti koji su najbrojniji posjetitelji/posjetioci Vašeg gazdinstva. Bilo bi dobro na internetskoj stranici načiniti i obrazac za upite i rezervacije (booking form) jer ćete na taj način zasigurno povećati broj dolazaka.

Ne zaboravite prilagoditi internetsku stranicu za očitavanje na mobilnim uređajima („pametni telefoni“, tableti).

9.5. E-mail kampanja

Nezaobilazni alat poslovne komunikacije koja je i dio vlastite internetske stranice je svakako i elektronička pošta, odnosno e-mail. E-mail Vam treba postati svakodnevno sredstvo komunikacije i poslovanja. Jedan od jednostavnijih načina na koji ga možete koristiti za promociju vlastitog objekta i usluga je kreiranje mailing lista (adresara e-mail adresa Vaših gostiju, poslovnih partnera, potencijalnih gostiju itd.) preko kojih ćete slati, kako ponude, tako i sve novosti vezano uz turističke usluge na Vašem turističkom seoskom gazdinstvu. Ponudu u obliku malog letka može Vam također složiti dizajner koji Vam dizajnira i internetsku stranicu.

No, kod ove vrste marketinških taktika potrebno je biti oprezan. E-mail marketing je moguć samo ako se dobije odobrenje primatelja i njegova izričita dozvola za slanje e-mail reklamnog materijala i brošura. SPAM - praksa slanja neželjene promotivne e-pošte, promotivnih poruka ili biltena (e-newsletter) primatelju bez dozvole može imati neželjene posljedice (tužbe npr.).

Kako bi se dobila dozvola za slanje reklamnih materijala ili *newslettera* primatelju preko e-maila može se preko društvenih mreža te preko vlastite internetske stranice poduzeti promocija, tj. potaknuti korisnike da se sami prijave za dobivanje takvih informativnih materijala. U pravilu ovakve kampanje uvijek imaju veliki odaziv i rezultate.

Osim korištenja e-maila za distribuiranje promotivnih materijala i informacija uobličeni kroz bilten, newslettere ili brošure, e-mail je snažna marketinška taktika za komunikaciju i održavanje kontakta s gostima i nakon njihovog boravka. To se može učiniti na dva načina:

- neposredno nakon boravka: poslati e-mail zahvale; poslati anketu vezano uz dobivanje informacija o zadovoljstvu gosta prilikom boravka i korištenja usluga; poslati mu TripAdvisor link (ako imate profil na TripAdvisoru) na kojem može napisati svoju recenziju i komentar i/ili poslati mu ponudu za ponovni dolazak i boravak;
- daljnjim/daljim marketingom (osobni e-mail) koristeći trigger (okidač) kampanju: e-mail za rođendan; e-mail za blagdane; e-mail s informacijom o specijalnim događajima u odredištu.

9.6. Internet marketing

Internet-marketing predstavlja korištenje interneta i drugih digitalnih tehnologija za ostvarenje marketinških ciljeva; Marketinški internetski alati, osim već obrađene internetske stranice i elektroničke pošte (e-mail) jesu: društvene mreže; forumi (grupe za diskusiju); blogovi.

Društvene mreže predstavljaju noviji alat u internetskoj komunikaciji i marketingu. To su **besplatni** on-line servisi koji korisnicima omogućuju komunikaciju s drugim korisnicima (zajedničko dijeljenje interesa i aktivnosti uz mogućnost vlastite prezentacije. Najpopularnije društvene mreže jesu: Facebook; YouTube; BlogSpot; LinkedIn; Twitter; WordPress.com; Instagram; Tumblr; TripAdvisor; Flickr; Pinterest; MySpace; Google+; Yelp i kineski DaoDao.

Najpopularnija društvena mreža je svakako Facebook. Facebook možete koristiti na način da registrirate svoj vlastiti profil: profil (opis vlastitih aktivnosti, interesa, znanja te povezivanje, linkanje, komentiranje, objavljivanje statusa, umrežavanje) i kao stranicu (namijenjenu profesionalnoj prisutnosti na društvenim mrežama s ciljem okupljanja fanova kroz "lajkanje"). Za promociju Vašeg turističkog seoskog gazdinstva preporučuje se otvaranje stranice na Facebooku jer je stranica vidljiva i neregistriranim korisnicima društvene mreže.

Facebook možete koristiti i za izradu komercijalnih oglasa – ads. Oglasi predstavljaju plaćene oglase koji se prikazuju korisnicima Facebooka. Njihova prednost je što se oglasna kampanja može sasvim precizno raspodijeliti na više tipova oglasa koji će biti prikazivani svojoj ciljnoj skupini. Najbolje kod ovih oglasa je što su potpuno prilagodljivi. Kod pokretanja jedne oglasne kampanje za određeni proizvod ili uslugu, svaki od pojedinačnih elemenata može se promijeniti kako bi "komunicirao" s ciljom skupinom kojoj je namijenjen. Oglasi se mogu kreirati prateći sljedeće kriterije za formiranje ciljne skupine, odnosno formirati ih na način da se pojavljuju onim ciljnim skupinama i mjestima koja želite: lokacija (grad, regija ili država korisnika); demografski pokazatelji (godine starosti, spol, jezik, bračni status, stupanj/stepen edukacije itd.); interes (prema informacijama iz profila, aktivnosti i lajkova korisnika). Najčešći način plaćanja oglasa je CPC model (Cost Per Click) određuje cijenu koja se plaća svaki put kada neko klikne na Vaš postavljenu oglas. Proračun/budžet oglašavanja također sami postavljate i određujete koliko želite potrošiti u kampanji.

Nadalje, identično kao i kod Facebooka možete sami napraviti svoju vlastitu reklamu na Googleu preko <http://adwords.google.hr/> te postavite proračun/budžet oglašavanja – točan/tačan iznos novca koji želite potrošiti. Plaća se po klikanju na Vaš oglas tako da ćete po jednostavnoj računici na 1000 klikanja platiti oko 500,00 Kn. Također moći ćete određivati gdje ćete upućivati Vašu reklamu. Neka samo 1% od 1000 klikova onih koji su kliknuli na internetu na Vaš oglas i koje je privukla Vaša ponuda budu i gosti koji su boravili na Vašem gazdinstvu, to znači da možete računati na 10 konkretno ostvarenih boravaka.

Budite prisutni i na internetskim stranicama koje su sačinjene za davanje turističkih savjeta gdje putovati i gdje odsjesti, kao što je *TripAdvisor*.

Ne propustite napraviti koji zanimljivi filmić o Vašem gazdinstvu te ga postavite na *YouTube* i naravno koristite link za promociju Vašeg gazdinstva u svakoj prilici.

9.7. Sajmovi i manifestacije

Lokalni, regionalni, nacionalni i međunarodni sajmovi, manifestacije, izložbe, i slična druga događanja/dešavanja izvrsna su mjesta gdje možete plasirati informaciju o Vašem turističkom seoskom gazdinstvu i turističkim uslugama koje nudite. Tu se osim ponuđača, kao što ste Vi, okupi i veliki broj poslovnih ljudi (predstavnik turističkih agencija, predstavnik raznih institucija i dr.) kojima bi Vaša ponuda mogla biti zanimljiva i koji bi mogli biti Vaši gosti. Također, na ovakvim mjestima uvijek postoji mogućnost i izravnog/direktnog dogovaranja i pregovaranja oko plasmana Vaših turističkih usluga, kao i susreta s Vašim kolegama koji pružaju slične ili istovrsne usluge, dakle također imaju turističko seosko gazdinstvo, s kojima možete razmijeniti iskustva, odnosno dobiti vrijedne informacije o poslovanju kao što su npr. poslovanje s agencijama, informacije o oglašavanjima, informacije o turističkim vodičima (misli se na tiskane/štampane kataloge – vodiče, kao što je npr. Routard) itd. Na sajmovima se vrlo često organiziraju poslovni susreti, tematske radionice i slično, gdje također možete na izravan/direktan način promovirati svoje gospodarstvo/privredu, tj. dati informaciju o Vašim turističkim uslugama.

U samom početku poslovanja najvjerojatnije će Vam biti preskupo samostalno, kao aktivni izlagač nastupiti na nekom od sajмова s obzirom na velike troškove (najam i uređenje štanda, smještaj, prijevoz, itd.), poglavito ako se sajam ili neki drugi događaj događa/dešava izvan Vašeg mjesta boravka ili neposredne blizine, a još više ako je sajam negdje u inozemstvu/inostranstvu.

Ako postoji mogućnost zajedničkog nastupa s ostalim kolegama s Vašeg područja u sklopu turističke zajednice ili neke druge institucije, svakako će Vam to olakšati nastup i mogućnost prisustvovanja sajmu ili nekom drugom događanju.

No, čak ako ni takva mogućnost ne postoji, to još uvijek ne znači da ne možete prisustvovati sajmu, i učinkovito/efikasno se promovirati. Način na koji to možete učiniti je da sajmu prisustvujete kao svaki drugi posjetitelj/posjetilac, ali s posjetnicom (vizit kartom) u džepu. Na taj način, barem na početku svoga poslovanja, kada nemate dovoljno financijskih/finansijskih sredstava za biti izlagač, i kada je potrebno napraviti početne napore u promociji gospodarstva/privrede, imat ćete mogućnost ipak poslati informaciju o Vašem turističkom seoskom obiteljskom/porodičnom gospodarstvu/privredi.

Umjesto da imate štand (koji si u ovom trenutku ne možete priuštiti) na kojem ćete morati biti tijekom/tokom cijelog radnog vremena sajma i čekati da Vam netko od posjetitelja/posjetilaca priđe i zainteresira se za Vašu ponudu, bit ćete u mogućnosti Vi obilaziti sajam i izravno/direktno razgovarati s izlagačima poglavito onima s kojima biste mogli dogovoriti i konkretnu suradnju, tj. posao. Pa čak i da ne sklopite konkretan posao, uvijek ćete moći ostaviti svoju posjetnicu s kontaktima kao informaciju o turističkim uslugama koje nudite na gazdinstvu.

A bit će Vam i puno jeftinije. Troškovi se svode na kartu za ulazak (ako se sajam ili manifestacija plaćaju), trošak putovanja i eventualni trošak smještaja ako je mjesto događanja/dešavanja relativno udaljeno od Vašeg mjesta boravka, a usput u tom mjestu, van sajma, možete možda posjetiti neku od turističkih agencija koja bi se mogla zanimati za Vaše usluge, poglavito one koje već imaju turističke aranžmane na Vašem području ili pak neku od udruga/udruženja kao što su npr. udruga/udruženje umirovljenika/penzionera, udruga/udruženje biciklista, gastroudruge/gastroudruženja, udruga/udruženje vinara itd.

9.8. Poslovanje s turističkim agencijama

Svaki vlasnik turističkog seoskog gazdinstva kao idealnu situaciju priželjkuje dobar i dugoročan ugovor s nekom od turističkih agencija koja će dovoditi goste, puniti kapacitete i preuzeti sve poslove vezano uz promociju i naplaćivanje usluga od gostiju.

To je idealna situacija, no ključni korak do postizanja zadovoljavajućeg dogovora je pregovaranje o uvjetima/uslovima.

Savjetujemo Vam da kad razgovarate o mogućnostima poslovne suradnje s nekom od agencija, svakako provjerite kakve turističke proizvode i usluge agencija traži, tj. kakve uvjete/uslove poslovanja nudi. Za svoj usluge agencija traži proviziju. Može se dogoditi da će agencija s Vama dogovoriti fiksnu cijenu koju će Vam platiti za dogovorenu uslugu te će ona na tu cijenu nadograditi svoju zaradu i takvu prodavati na tržištu. Znači, mogućnosti i varijante suradnje su različite i svakako ovise o pregovoru i dogovoru.

Kako doći do agencija, odnosno kako započeti suradnju?

Najčešće sami vlasnici gazdinstva traže agencije s kojima bi surađivali, ali događa/dešava se i obratan proces kada i agencije traže gazdinstva s kojima bi rado poslovali. To se događa/dešava kada doznaju za Vas, tj. Vaše usluge koje odgovaraju njihovim kriterijima, tj. savršeno bi se uklapali u njihovu ponudu.

9.9. Još neki učinkoviti načini promocije turističkog seoskog gazdinstva

TEMATSKÉ VEČÉRI – jednom mjesečno ili čak češće možete na Vašem gazdinstvu organizirati tematske večeri. Hoće li to biti prezentacija nekog tradicijskog/tradicionalnog jela, tradicijskog/tradicionalnog proizvoda, neke aktivnosti ili nečeg drugog ovisit će o Vašim interesima. Tematske večeri imale bi cilj usmjeravanje pažnje na Vaše gazdinstvo, odnosno koristile bi se kao jedan konkretan način promocije izravno/direktno na Vašem gazdinstvu.

OGLAŠAVANJE NA INTERNET PORTALIMA – najvjerojatnije ćete se tijekom/tokom svog poslovanja susreti s mnogobrojnim ponudama za oglašavanje na internetskim portalima za koje će se tražiti novčana naknada. Jako dobro analizirajte ponudu, odnosno internetski portal koji Vam je poslao ponudu te svakako kontaktirajte kolege koji se oglašavaju kako bi iz prve ruke dobili informaciju o uspješnosti oglašavanja. Naime, u većini slučajeva se nažalost radi o pukom oglasu na nekoj internetskoj stranici za koju ćete platiti oglašavanje, a ne o daljnjoj/daljoj internetskoj promociji koja bi mogla privući zainteresirane, potencijalne goste.

ZADOVOLJAN GOST – je uvijek najbolja reklama. To je marketing od usta do usta, što znači da će zadovoljan gost uvijek prenijeti informaciju o Vašem gazdinstvu u pozitivnom svjetlu.

Za kraj, bitno je napomenuti kako sve fotografije kućanstva/domaćinstva koje objavljujete i koristite u promociji kao i opis gazdinstva te cjelokupna ponuda koju nudite mora odgovarati istini. Izbjegavajte retuširanja i poboljšavanja fotografija ako Vam susjedstvo nije uređeno, jer kad gost dođe suočit će se s činjenicom da fotografija nije realna. Nikako ne oglašavajte ono što ne možete izvršiti, odnosno pružiti gostu. Sve što se reklamira mora biti omogućeno i nadasve odgovarati realnosti.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Nadamo se kako će Vam ovaj vodič koristiti u Vašem svakodnevnom radu i poslovanju, da će Vam ili dati jasne odgovore na Vaša pitanja, ili – s obzirom da je djelatnost seoskog turizma vrlo opsežna/opširna, te nije moguće u jednoj publikaciji ponuditi sve odgovore – barem informaciju gdje potražiti odgovor na Vaša pitanja i nedoumice. Također se nadamo da ćete se njime rado služiti jer se njime na jednom mjestu pokušalo sažeti sve ono što je u organizaciji i poslovanju jednog turističkog seoskog gazdinstva potrebno znati. Ako Vam ovaj vodič pomogne informacijom ili idejom barem malo, u bilo kojem segmentu vašeg bavljenja seoskim turizmom, njegovo nastajanje i publiciranje bit će i više nego opravdano.

 hercegovina

PROJEKT INFO:
 Projekt/projekat: AGROTURIZAM HERCEGOVINA
 Nositelj projekta: Turistička zajednica HNK /Ž
 Menadžer projekta: Semir Temim
 Ekspert na projektu: Robert Baćac
 Projekt/projekat financirala Turistička zajednica HNK/Ž
 Tel.: 036 397 350
 Fax: 036 397 351
 E-mail: hercegovina@hercegovina.ba
 www.hercegovina.ba

A G R O T U R I Z A M

hercegovina

www.hercegovina.ba